Přítomnost

ROČNÍK VIII. V PRAZE 5. SRPNA 1931. ČÍSLO 31.

Krise a jedna generace.

Možno pochybovati velmi důvodně, že by právě poslední hospodářská debata o pojištění vývozních úvěrů byla značnější měrou přispěla k povznesení důvěry v úroveň našeho parlamentarismu. Nechceme se sice domnívati, že by měla být poslanecká sněmovna akademií věd a umění, ale nepopíráme, že mezi úrovní agitačních schůzí předvolebních a mezi úrovní hospodářské debaty v zákonodárném sboru bychom přece jen rádi rozeznávali jakýsi rozdíl. Slyšeti věčně stejné věty, které se zdají být vyráběny ve velkém na conwayoru partajní žurnalistiky, věty, jichž ražba by mohla být obstarávána jedním ústředím jen s potřebným nátěrem na zeleno nebo na červeno podle objednávky vážených p. t. zákazníků, počíná konečně nudit i nejshovívavější kritiky politického života. Do veřejnosti, která jak známo vyniká hroší trpělivostí, proniká znenáhla přesvědčení, že se frázemi maskují bezradnost a údiv, které jsou tím jediným, co většina našich zákonodárců je schopna postavit proti krisi.

Politický obchod, který se provozuje s každou hospodářskou osnovou, není tak tristní, jako prostá skutečnost, že ani kupci ani prodavači neznají ceny obchodovaného zboží. Když se jednalo o úpravu dovozu obilí, vynořilo se tolik geniálních návrhů, které byly třikrát denně vystřídány, kombinovány, přijaty, zavrženy a opět vytaženy, že nelze tuto inflaci iniciativy vysvětlit jinak, než ochotou některých politiků, přijímat informace a dobré rady na potkání. Je konečně pochopitelné, že tito ubozí mužové, jimž se valí na bedra problémy, o jichž hloubce a dosahu se jim nikdy ani nesnilo, ohlížejí se po každém stéblu na dosah ruky, říkajíce si, že hubený holub je lepší než vůbec žádný holub. Zjistí-li se však dodatečně, že nejde o holuba, nýbrž o vrabce, je to sice krajně nepříjemné, ale co se dá dělat?

Psali jsme právě na těchto místech před čtyřmi lety — ale možná, že je to již déle — o nutnosti hospodářského programu. Měli bychom nyní neobyčejně vhodnou příležitost ukazovati, že vše, co jsme tehdy doporučovali a co se dodnes neprovedlo, stalo se téměř obecným požadavkem. Je poněkud podivné, jak se u nás s tak zv. obecnými požadavky zachází. Kdybychom měli za úkol sestaviti seznam osobností, které ještě nepronesly alespoň jednu řeč na tema „Hospodářský program je naprostou nutností", zhostili bychom se tohoto úkolu asi velmi snadno. Všichni ministři a všichni poslanci jsou zajedno v tomto názoru. To je patrně také jediný důvod, proč dosud žádného hospodářského programu nemáme. Že je krise, vešlo po počátečních rozpacích (vzpomeňme si, že loni koncem července prohlásil „Venkov" krisi za překonanou) více méně v obecnou známost. Protože však tato krise je světová, panuje u nás pevné přesvědčení, že se proti ní nedá nic dělat.

Upozorňovali jsme — opět je tomu už řada let — na možnost vyrovnání konjunktury veřejnými investicemi. Dokud byla konjunktura dobrá, ba výborná, investovalo se u nás tak, že jsme se v roce 1928 dočkali vysloveného stavebního boomu, a nebýt poříčské katastrofy, zhroutil se nám stavební ruch již v příštím roce. Dodatečnými zákroky a flastrováním kde se dalo, podařilo se udržet stavební činnost na nohou ještě v roce 1929. Pak přišla stagnace, která letos vyvrcholuje. Nebýti veřejných staveb a zejména staveb silničních, byla by současná krise ještě pronikavější. Uvažme jen: tisíc domů znamená nejméně 20.000 obytných místností čili 20.000 bytových zařízení, postelí, skříní, stolů, židlí, lamp, koberců, záclon, nádobí, prádla atd. atd. Na stavebním ruchu visí snad více než polovina výroby. Že si toho u nás nikdo není plně vědom, toho nejlepším důkazem je nekonečné nastavování zákona o ochraně nájemníků, který znamená jen prodlužování nejistoty. Ale nejistota je nejméně dobrý podklad pro dlouhodobé investice.

Máme tedy krisi a nevíme co s ní. Máme Poradní sbor pro otázky hospodářské, který by se zdál být podle svého určení především k tomu, aby radil parlamentu a vládě v hospodářských věcech. Leč s tímto sborem obchoduje politika. Pan ministr obchodu, který se při mnoha příležitostech vymlouval, že ne on, nýbrž vláda odpovídá za činnost této korporace, měl se především chopit iniciativy, jak bylo jeho povinností — neboť nezapomínejme, že Poradní sbor se zřizuje při ministerstvu obchodu — a to včas, před vypršením tříletého funkčního období. To se nestalo. Určité průmyslnické klice, kterou pan ministr obchodu má sice více v žaludku než v srdci, ale která je přece jen tuze mocná, než aby si troufal jí oponovat, nebyl Poradní sbor nikdy po chuti. Nedivme se, že na půl roku odumřel a teprve, když veřejnost se začala znepokojovat, byl — docela proti duchu zákona — usnesením ministerské rady v dosavadním složení prodloužen. V polovině července měl být jmenován nový. Pan ministr Czech měl však jakési námitky a držel osnovu ve svém resortu, což mu bylo tím snazší, čím slabší byl odpor pana dra Matouška. Ten jenom resignovaně prohlašoval, že za nic nemůže. Poradní sbor dosud jmenován není.

Ale dokud ještě zasedal, nestaral se mnoho o krisi. Neměl nikdy nadbytek iniciativy a kde se projevila, tam byla včas přišlápnuta. Není totiž žádným tajemstvím, že při složení Poradního sboru byl brán především ohled na tituly. Odborové organisace tam vyslaly buď poslance nebo representanty, ani první ani druzí ve věcech hospodářských mnoho radit nemohli. Zřídil-li se Poradní sbor proto, aby radil parlamentu a vládě, je jistě trochu nesmyslné posílat tam ty, jimž se má radit. Odborníci, které jmenovala vláda, byli pak úctyhodného stáří, což sice nikterak neubíralo na váze jejich kvalifikaci, tím více však jejich pracovní energii. Proto není divu, že se Poradní sbor začal zajímat o hospodářskou krisi až letos — kdy počal zkoumati její příčiny. To je asi tak, jako kdybychom diskutovali o podstatě ohně, hoří-li nám střecha nad hlavou.

Konečně nemáme jen Poradní sbor. Máme také Masarykovu akademii práci. Ale Bůh nám odpusť rouhání, krematorium je obrazem bouřlivého ruchu v porovnání s tímto fosilním útvarem. Odtud se mnoho čekat nedá, zejména ne ve věcech čistě hospodářských. Pak jsou tu

obchodní komory, instituce, ponechávané zřejmě jen do vymření, a pak tu už není nikdo, jen tisk. Kdo by chtěl přeceňovat význam tisku, nechť laskavě uváží, že všechen hospodářský tisk, ať denní, či týdenní, ať pravý či levý, ukazuje dnes a denně na nemožnost vylíčených poměrů. Nezdá se, že by proto někoho bolela hlava.

Čím to je?

Odpověď na tuto otázku nezbytně musí daleko přesáhnouti rámec hospodářské úvahy. Zde máme před sebou jeden z věčných problémů, které zde byly a budou vždy: problém generace. Nebo dvou generací — staré a mladé. Ani nám nenapadá domnívati se, že dnes je tento problém aktuálnější než byl kdykoli jindy a také nechceme tvrdit, že paušální rozdělení na staré a mladé je prosto všech kazů. Jestliže však chceme jít blíže na určitý problém, je především nutno si jej zjednodušit. Nezabývat se jednotlivci, nýbrž celkem. A tu vidíme, že v parlamentě, v úřadovnách všech ministerstev, na vedoucích místech všech hospodářských korporací sedí lidé, jichž průměrné stáří se pohybuje mezi 50 až 60 lety, jsou-li výjimky, pak jsou častější nahoru než dolů.

Dovolte, abychom se touto generací — můžeme říci generací našich otců — poněkud zabývali. Vyrostla v c. a k. gymnasiích a reálkách, studovala na pražské universitě nebo technice a její myšlenkový svět byl určen úzkým obzorem předválečného Čecha. Tato generace vyrostla na velkém odkazu Národního divadla a její těžiště bylo především v duchovní kultuře. Byla to doba literárních revuí, kdy každá umělecká výstava znamenala nejen společenskou, ale téměř národní událost, kdy se vedly vášnivé, až nenávistné debaty o umění a kdy pod pojmem politika se rozuměl především národnostní boj proti Vídni. Poněkud světově byla orientována dělnická vrstva, sociálně-demokratická, která ovšem tehdy vystačila pohodlně s Marxem a jeho vykladači. Za Rakouska bylo pramálo příležitosti dostati se do víru velkých otázek hospodářských. Vlastního průmyslu jsme měli poskrovnu, obchodu ještě méně, v peněžnictví to bylo především peněžnictví lidové, které se budovalo. Hospodářské problémy nebyly našimi problémy, nýbrž rakouskými. Škodovka, Vítkovice, Báňská a hutní, Schoeller, Mautner, Poldi, to nebyly naše, nýbrž rakouské závody a náš poměr k nim byl poměr zaměstnance. Výrobních problémů jsme byli vzdáleni. Ve vídeňském parlamentě se vystačilo s „palčivou kritikou centralismu", s hlásáním státoprávního programu, s obstrukcí pro útisk národnostní. Dalo by se spočítat, kolikrát byly hospodářské otázky středem životního zájmu národa.

Představme si nyní tuto generaci postavenu před hospodářský problém. Je nutno uvědomit si, že je zde dvojí potíž: především že se tito lidé musí seznamovat s oborem, o který nikdy neměli zvláštní zájem a který nebyl blízký jejich srdci a že, bez hlubší přípravy, mají řešiti naprosto nové otázky hospodářské, které přinesla revoluce, v jejímž jsme právě víru. Má-li někdo doma klasické učebnice hospodářské politiky, z nichž se připravoval k státním zkouškám v letech devadesátých nebo na přelomu tohoto století, může je hodit bez lítosti do kamen. Nic, co v nich stojí, není už dávno pravda. Kdo studoval hospodářskou teorii a kdo sleduje vývoj, ten je v situaci poměrně dobré, protože si vytvoří nové poučky sám. Hůře je tomu, kdo nerozezná šek od směnky, třebas by dovedl i citovat po paměti celý první Confiteor. Stará generace měla ovšem jednoho velkého učitele, který chybí mladým: Bráfa. Proto mezi starými a nejstaršími pány najdeme řadu vynikajících odborníků, kteří dovedou jít s dobou. Je to zvláštní, že stojí téměř všichni stranou politického života, z něhož buď byli úmyslně vytlačeni, nebo kterým byli znechuceni. Snad nemusíme uvádět jména.

Representanti této generace sedí nyní v parlamentě, sedí v hospodářských ministerstvech, sedí v hospodářských korporacích a mají řešit problémy, které jsou jim cizí, kterými se zabývají proto, poněvadž je to jejich povolání, ale ke kterým nemají žádného srdečného poměru. Zmínili jsme se úvodem o trudném divadle hospodářské debaty v parlamentě. Ale jak může poslanec mluvit o otázkách, o kterých slyší po prvé v životě? Je ovšem snadné sestavit si řeč podle systému Dubického z výstřižků revuí a denních listů za posledních čtrnáct dní, nebo ještě lépe, požádat některého známého, který látku ovládá, o sestavení řeči. Jenomže pak sice bude pronesena krásná řeč, ale dojde-li k diskusi, skočí-li někdo nešťastnému poslanci do řeči s námitkami, bude-li třeba odpovídat předchozímu řečníkovi, splaskne se všechna krása jako puklá pneumatika. Našim agrárníkům se vytýká často neústupnost. Ale tito lidé, z nichž přece jen alespoň někteří přišli vskutku od pluhu a neorali jen v novinách nebo politice, vědí, co chtějí a rozumějí tomu, co říkají, protože mluví o svých věcech. Jejich odbornost jest sice velmi úzkého rozsahu, ale je nesporně větší než kvalifikace politika, jehož jediným a výhradným povoláním je a byla vždy právě jen ta politika. Kdo z jiných politických stran se u nás stará o agrární problémy? Kde jinde než v agrárním tisku se mluví o agrárních věcech? Nepočítáme-li do hospodářství politické debaty, ve kterých se agrárníkům dokazuje, že jsou škůdci národa, sehnali bychom jen stěží několik věcných úvah o skutečných příčinách zemědělské krise, které byly psány neagrárníky.

Starší generace, pokud vůbec měla nějaké hospodářské vzdělání, dělila se na dvě skupiny. Na jedné straně byli liberalisté a na druhé marxisté. Obojí je dnes už veteš, se kterou se sice mnozí ještě nemohou rozloučit (také děti se nerady loučí se svojí první hračkou), ale poměry už nejsou daleko tak jednoduché, aby se dalo rozdělovat hospodářství prostě na liberály a socialisty. Je konečně pochopitelné, že se za čtvrt století muselo něco změnit a změnilo se toho tím více, čím větší otřes znamenala světová válka. Lidé, lpící dosud tvrdošíjně na poučkách, které vyvolávaly souhlasný úsměv zkušebních komisařů a profesorů koncem minulého století, jsou namnoze nebezpečnější hospodářství, než sancta simplicitas ostatních. Neboť ti, kdo poctivě přiznávají, že problémům nerozumí, jeví zpravidla pochopitelnou zdrželivost při jejich řešení, kdežto generace, budující svět na lešení, které se povážlivě kymácelo již v letech devadesátých, je nebezpečím pro stát.

Ale jak se zbaviti těchto lidí? Nelze jen tak beze všeho zapomenouti, že problém generace je ve své podstatě otázkou existence. To neplatí jenom o úřadech, to platí také o politice. Řekové byli obdivuhodní psychologové, když si zřídili Prytaneion, v němž na státní útraty byli živeni mužové zasloužilí. U nás nemáme Prytaneia a političtí sekretáři, jimž vypadali zuby v partajních půtkách, mají jistě právo na slušné zaopatření. Většinou však strany nemají mnoho peněz a nepodaří-li se proto všem lidem na straně závislým uživit se v nejrůznějších podnicích strany, nezbývá, než zajistit jim mandát s počátku v poslanecké sněmovně a na stará kolena v senátu. Bylo by ideální, kdyby politické strany vyměňovaly generace tak, že by o každém volebním období nejstarší poslanci a sená-

toři ustoupili nejmladším. Tak by se zachovala kontinuita se skutečným životem. Ale to, jak se zdá právě s ohledem na existenci mnoha poslanců nejde a proto jde namnoze život zcela jinudy, než se politické strany domnívají. Jednoho dne se pak pozná, že strana má sice plný arsenál zasloužilých vůdců, ale že jí chybí voliči. Tento případ se už stal národní demokracii.

Mluvíme-li již pro mladou generaci, pokládáme v závěru za způsobné říci — tím spíše, protože se sami můžeme k mladé generaci počítat — že jsme bohudík dosti kritičtí, než abychom byli radostí opojeni, vydrápe-li se kde nějaký mladík na kopeček. Zejména na kopeček hospodářský. Mladá generace je totiž také problém pro sebe — ale to už není tema dnešní úvahy. Jestliže jsme však mluvili generelně o generaci starší a jejím malém pochopení pro věci hospodářské, domníváme se, že u generace mladší toto pochopení vzrůstá. Domníváme se tak proto, že právě v řadách kritiků dnešní hospodářské mizerie, mezi těmi, kdo dnes tvoří veřejné mínění v tisku, kdo vydávají publikace, brožury, konají přednášky, debatují o hospodářských problémech, jsou z devětadevadesáti procent lidé mladší. Že přes to je i v mladé generaci poměrně málo zájmu o hospodářství, tím je vinna výchova. Nemá-li stará generace pro hospodářství buňky — kdo je má mladým naočkovat? O způsobu, jakým se národnímu hospodářství vyučuje na našich vysokých školách, by se dalo napsati více než jeden článek. Možná, že i k tomu se najde příležitost. *Jiří Hejda.*

POZNÁMKY

Byli jsme demaskováni.

Mezi četnými špatnými zvyky „Venkova" byl také ten hrozně špatný a mravně nesvědomitý zvyk, mluviti o „Přítomnosti" jakožto o „orgánu národně sociálním." Nikoliv že by byl „Venkov" sám věřil tomu co píše; toho tento orgán nemá zapotřebí a obešel se až dosud dosti dobře bez toho vnitřního souzvuku, který jiné lidi blaží. „Venkov" tak činil prostě ze zlomyslnosti, z oné své pověstné barbarské zlomyslnosti, která se těší z toho, může-li někomu do očí tvrdit něco, o čem každý ví, že to není pravda. Je to složka zvláštní duševní hrubosti. Dokud o nás „Venkov" nepsal ještě jako o orgánu národně sociálním, liboval si v jiném způsobu, který zcela odpovídá kvantitě a kvalitě jeho duchaplnosti. Ať cokoliv tehdy napsal redaktor tohoto listu, reagoval na to orgán p. Vraného na př. tímto způsobem: „Pan dr. Adolf Stránský starší, předseda Pražské železářské společnosti, jenž právě zdražil zemědělcům hřebíky, píše v Přítomnosti...". Nám samotným může býti tento slabomyslný polemický způsob ze srdce lhostejný. Redaktoři „Venkova" budou v dějinách české žurnalistiky zaznamenáni leda jako obtíž, a tak na tom málo záleží. Ale „Venkov" pokoušel se v poslední době užívati tohoto svého zlomyslného výmyslu k politickým intrikám a týral tím národně sociální stranu, které z určitých příčin záleží nyní na dobrém poměru ke straně agrární. Minulý čtvrtek pokáral „Venkov" přísně národní socialisty za způsob psaní „Přítomnosti", což je asi taková moudrost, jako kdybychom my „Venkovu" vyčinili za to, co píše p. F. X. Šalda ve svém „Zápisníku" nebo p. profesor Rádl v časopise Ligy pro lidská práva. „České Slovo" odpovědělo rozkladem faktů obecně známých, redaktory „Venkova" v to počítajíc: že „Přítomnost" nemá ani tak, ani onak co činiti se stranou národně sociální, proti níž ostatně také často píše, a že za ten list odpovídá jedině jeho redaktor. Je úplná náhoda, že „Venkov" uznal tento výklad. Nebylo by mu dělalo žádných obtíží setrvati při svém starém tvrzení. Vzpomínáme, kterak jednou dr. Jaroslav Stránský napsal pět dlouhých článků, aby vyvrátil pomluvu „Venkova", že prodává „Lidové Noviny" národním socialistům. „Venkov" vyčkal, až ony články byly ukončeny, a pak odpověděl třířádkovou notickou: „Dr. Stránský napsal do „Lidových novin" řadu článků, z nichž vysvítá, že prodává tento svůj list národním socialistům." Takové jsou zvyklosti duševní hrubosti. Tentokráte však redaktor „Venkova" snad není dosti zdráv a trpí nějakou uznávací náladou. Přijal tedy „Venkov" vysvětlení „Českého Slova" (ačkoliv ovšem žádného vysvětlení nebylo potřebí, kde fakta jsou tak jasná) a sepsal o tom úvodník pod titulem „Demaskování". Demaskováni jsme ovšem my, nikoliv neslušná vymýšlivost „Venkova". A podstata demaskování jest v tom, že se pojednou objevuje, že „Přítomnost" je svobodný časopis a že „p. Peroutka není oprávněn za nikoho mluvit". To je opravdu zdrcující demaskování. Neboť představte si, někdo byl demaskován ve své svobodnosti! Myslilo se, že také posluhuje v nějaké politické domácnosti — ale nikoliv, tento podvodník neposluhuje nikomu! „Venkov" už v docela absurdní míře zapomněl, že by se mohl někde na světě vyskytnout také svobodný žurnalista. Neboť jen v tom případě, že na tuto možnost tak úplně, tak katastrofálně zapomněl, může mluvit o demaskování. „Přítomnost" už osm let nese podtitul „nezávislý týdeník" — a nyní, když se opravdu ukáže, že jest nezávislá, jest to demaskování. Pan Peroutka po všechna ta léta snaží se přesvědčiti veřejnost, že nemá práva za nikoho mluvit (leda jménem rozumného úsudku), a nyní najednou na to přijde i „Venkov" a volá: Masky padly! V této věci existuje ovšem opravdu jedno velké demaskování: a sice demaskování těch redaktorů „Venkova", kteří si svobodného žurnalistu už ani představit nedovedou. Nemít právo za nikoho mluvit — to je velmi blažené právo, neboť všichni víme, jak to s tím právem za někoho vypadá. Je to žurnalistické nevolnictví, posluhování ducha jedné politické partaji, něco jako právo držet hubu nebo zase křičet na dané komando. Děkujeme tedy „Venkovu" za toto příjemné demaskování: je to první případ, kdy mu vůbec máme za co děkovat. Necitelnost agrárního tisku k žurnalistické svobodě dosahuje neuvěřitelné míry: tu okolnost, že u nás vychází svobodný časopis, nepokládá za fakt potěšitelný, nýbrž označuje to jednak za „trudný zjev", jednak za „podivné moresy". A tento časopis, který pro žurnalistickou svobodu nemá lepší jméno než „podivné moresy", dovolil si právě v těchto dnech plnou hubou oslavovat Havlíčka. Jsme pevně přesvědčení, že v názoru na tyto věci se „Venkov" velmi rozchází s veřejným míněním, a že se to ještě zřetelně ukáže. — *fp* —

Jenom Baťa?

Baťa má nejenom své konsumenty; má i svoje stoupence i odpůrce. Má své stoupence nejen proto, že dělá levné a dobré boty; jeho ctitelé vidí v něm nový typ podnikatele; tak se mluví nejen o Baťovi, ale i o batismu. Stejně tak jeho odpůrcové nejsou jen ze řad živnostenské strany, jejíž tažení proti Baťovi má velkou pečeť agitační. — Vypráví se o deputaci zástupců živnostenské strany, intervenující na jednom ministerstvu, aby zakročilo ostře proti Baťovi; deputace se začervenala, když se zjistilo, že je obuta do bot Baťových, do bot téhož Bati, proti kterému přišla intervenovat, aby její lidé byli zase uspokojeni tím, že se proti Baťovi něco dělá. — Baťa má své odpůrce, kteří odpírají uznat, že Baťa je typem sociálního podnikatele. Ale i tito jeho odpůrci — kritičtější než agitační odpůrci ze strany pp. Mlčocha & Najmana — uznají, že Baťa stojí vysoko nad průměrem našeho českého podnikatele.

Proč je u nás jen jeden Baťa? Nenosíme jen obuv; máme šaty, stravujeme se, jezdíme, atd. Stalo se už pravidlem říkat: Na to by měl přijít Baťa! Kdo ví, zda v takových případech by Baťa měl úspěch. Ale je to dokladem, jakému respektu se těší Baťa u svých stoupenců i u svých odpůrců. — Ale zůstává jen při Baťovi. Máme u nás celou řadu velkých podnikatelů, ale žádný z nich nevybočí ze své vyjeté cesty, aby ve svém oboru byl Baťou suigeneris. Máme u nás politiky, kteří dovedou mluvit velmi krásně o spolupráci kapitálu s prací, podnikatele s dělníky. Takovým politikem je na př. posl. Dr. Kramář. I on říká, že jeho strana dovede rozřešiti poměr dělníka a zaměstnavatele lépe, harmoničtěji, než jak to chtějí socialisté! Mají se dělníci v textilní továrně Dra Kramáře lépe než

jinde? Praktikuje Dr. Kramář to, co říká, ve své továrně? Je sociálním podnikatelem? Je sociálním podnikatelem ing. Bečka, ing. Novák atd.? Provádějí v praxi to, co říkají, mají se dělnici u nich tak, že sami uznají, že to je ta cesta, která vede k lepšímu? Mnoho mluví národní demokracie o novém podnikateli, který je si vědom povinnosti k celku, k dělnictvu atd. Provádějí to v praxi? Zdá se, že ne. *V. G.*

S čím souhlasíme.

Výstražný příklad pro nás. „Německo bojuje zoufale o záchranu své finanční a hospodářské situace. Je jisto, že by nebylo došlo nikdy k takovému poklesu důvěry v Německo, k takovému útěku všeho zahraničního kapitálu, kdyby nebylo hakenkreuzlerské agitace a hitlerovského nebezpečí. Zde je pramen nedůvěry. Hitler zničil Německo. To, že několik milionů německého obyvatelstva se dalo nalákat na fráze lidí, nadávajících na všechno a na všechny a tvářících se, že všemu lépe rozumějí, to je příčinou německého státního neštěstí, za které trpí nyní stát a všech šedesát milionů německého obyvatelstva. A trpí stejně těch několik milionů, kteří nedovedli myslit před volbami a kteří byli tak naivní, že naletěli na nabubřelá slova Hitlerova: „Já zachráním Německo, já udělám pořádek," byl věčný refrén tohoto dobrodruha, kterému tolik lidí uvěřilo. A za několik měsíců se ukazuje, že tato velká huba uvedla Německo do neštěstí, že je zbavila důvěry celého světa; v několika soudních případech ukazuje se také, jaký to byl podvod i s hlásáním pořádku, neboť nic není tak prolezlé korupcí, skandály a všemožným svinstvem, jako hakenkreuzlerské organisace. Tohle všechno je velké poučení z Německa. Je to také důkaz, kam bychom asi byli zapadli my, kdybychom se nebyli včas postarali o zničení našeho vnitropolitického nebezpečí stejného druhu a stejné úrovně, jako je hitlerovské v Německu. Neboť u nás stříbrnáčtina a gajdovština není nic jiného, nežli opičácky věrná kopie Hitlera, od toho nadávání na všechno až po hrozné poměry v řadách jejich vlastních stran. Jen popustit jejich zvůli a naše koruna, tak draho vybudovaná a tak houževnatě udržovaná by letěla dolů. Miliony těch, kdož si ze své práce zahospodařili nějaký krejcar, uložený do bank, spořitelen a záložen, miliony těch, kdož přece jen ještě pracují a vydělávají, ať patří k dělnictvu, úřednictvu, živnostnictvu či do zemědělství, život těch všech je zajištěn trváním vnitropolitického klidu, je zachován tím, že Stříbrný a Gajda byli vytrženi na politickou periferii, kam jedině patří."

* *(„České slovo".)*

Dnešní Německo a naši Němci. „V těchto dnech jde zase jednou o osud Německa a tím i o celý řád Evropy. Třebas bychom však zvali platonickými ty city, s nimiž naši němečtí krajané sledují křeče a otřesy, jimiž prochází veliký jejich národ za hranicemi, jsou to přece duševní stavy, jež mají vliv na jejich politickou mentalitu. Že jsou nuceni srovnávat dnešní život Němců v říši se svým vlastním u nás, leží na bilední a že srovnání vypadá ve prospěch našeho státu, jest nepochybno. A to tím spíše, že otázky příchylnosti k určitému státu, anebo přání k určitému státu náležet nebo nenáležet, neformulují se dnes jen podle „národních ideálů", to jest zájmu jednoty a duchovního společenství národa, nýbrž také o to velmi silně, motivy hospodářskými a zřeteli vlastního osobního blahobytu. Stát není dnes jen seskupením hlav a srdcí, ale jest také určitou soustavou hmotných věcí, organismem hospodářským, jenž se snaží, pokud může, svým příslušníkům zaručit co nejpříznivější životní podmínky. Pokud může! Ale velmocenská říše německá nemůže v těchto svých těžkých dnech zaručit svým občanům životní podmínky takové, v jakých žije německý lid naší republiky. Není to již jen bezprostřední následek válečné katastrofy, jenž může být prací a šetrností záhy překonán, nikoli — je to téměř třináct let po válce, když už se zdálo, že se Německo vyléčilo ze svých nejtěžších ran, a je to ve spojení s krutými hospodářskými krisemi, jež jdou celým světem a nejsou jen následky války, ale pramení z příčin hlubších, z nerozumných a absurdních základů celého společenského řádu. Bylo-li to pochopitelno v prvých letech po válce, věřili naši Němci v brzké obrození Německa a snažili-li se nevěřit v budoucnost našeho státu, dnes stojí věci zcela jinak. Německo se za tu dobu nevzchopilo k bývalé síle a blahobytu, ale naše republika upevnila své základy a přinutila i své nepřátele, aby ve svých politických kalkulacích nepočítali s jejím zánikem. Věci nevyvinuly se tak, že by Němci mohli se od našeho státu odvracet, jehož by se jim zdál slabý, špatně spravovaný a jim podmínek k náležitému národnímu životu nezaručující, kdežto naproti tomu Německo že by je lákalo svým mocenským rozmachem, svou skvělou politickou organisací a svým hmotným bohatstvím. Kdyby šlo o volbu mezi takovými dvěma státy, byla by to ovšem vhodná nálada pro iredentistické snahy. Jenže obraz vyvíjel se ve skutečnosti jinak: jako Němci na jedné straně nemají příčin pohrdat svým příslušenstvím k naší republice, tak na druhé straně Německo má daleko k tomu, aby mohlo být zemí jejich touhy. Poslední dnové poskytly k tomu nejvýmluvnější ilustraci; československý Němec v Karlových Varech mohl hledět s uspokojivým pocitem klidné zabezpečenosti na své soukmenovce z říše, zmítané úzkostí o hodnotu marky. Je jisto, že to nečinil s chladnou myslí, ale i kdyby celým srdcem cítil s velikým německým národem za hranicí, politický závěr z toho v myslích našich Němců nemůže znít jinak nežli: buďme rádi, že jsme, kde jsme. Němci u nás mají, krátce řečeno, dnes příčinu uvažovat nejen o tom, co je s jejich soukmenovci za hranicemi duševně pojí, ale ještě více o tom, co je od nich hospodářsky a politicky dělí. Těžké tyto dni Německa dojista neminou bez následků pro jejich vztah k našemu státu. Naše republika má to štěstí, že čas pracuje v její prospěch a uhlazuje ostré hroty její nejtěžší vnitropolitické otázky, totiž otázky národnostní. Je na českých stranách i na naší vládě a administrativě, aby zbytečným drážděním Němců nerušily tento vývoj. Naši němečtí spoluobčané jsou v těchto dnech chtíce nechtíce nuceni uvědomovat si, co příslušnost k našemu státu má pro ně výhodného." *F. V. Krejčí v „Právu lidu".*

POLITIKA

Z čeho mají žít politické strany.

(Anketa.)

Jest to problém, okolo kterého opravdu chodíme jako okolo horké kaše a bojíme se do něho veřejně kousnout. Jest podle mého skrovného mínění chyba, že právě politické strany (sám do jedné exponovaně také náležím) bojí se otevřeně o této jistě delikátní záležitosti říci své slovo. Faktem jest a zůstane, že žádná politická strana nemůže vydržeti celý svůj stranický aparát z příspěvků svého členstva. Nevydrží to strana velká, tudíž hodně exponovaná a nevydrží to ani strana malá. Strany občanské jsou vůči socialistickým stranám (ač i tu jest rozdíl mezi stranou soc. demokratickou, která má hodně svých hospodářských podniků a mezi stranou nár. soc., která nemá pro hospodářské podnikání ještě tak dobře buňky vyvinuty) v určité výhodě, neboť mají daleko větší počet silných jedinců, kteří mohou v případě potřeby vždy straně pomoci a také pomáhají. Ale ani tyto strany nejsou ani za těchto okolností soběstačné. Dva pánové, kteří v „Přítomnosti" o tomto tématu psali, dotkli se částečně příčin, pro které by nebylo nikterak od věci, aby stát poskytoval pol. stranám určité roční subvence. Výhoda těchto subvencí anebo příspěvků od státu by byla především v tom, že by to byly příspěvky veřejně zúčtovatelné, že by je dostávala strana a že by je nedostávali různými jinými cestami jednotlivci, jako v mnohých případech za stavu dosavadního, — kteří pak toho využívají pro své osobní posice, cíle a pod. Případ bratří Stříbrných jest toho jasným dokladem, kam taková pokoutnost pak může vésti.

Já bych tu chtěl uvésti několik slov obhajoby proti těm, kteří se domnívají, že by takový příspěvek od

státu byl něco nečestného anebo zbytečného. Kdo zná život a práci v politických stranách, hlavně v dnešní době a to na sekretariátech především socialistických (dělnických převážně) stran, tu mi dá jistě za pravdu. Socialistické sekretariáty jsou dnes zprostředkovatelnami práce, jsou kancelářemi, kde se stoupencům sestavují různé žádosti, podávají se k úřadům, intervenuje se za ně, popohání se určitá záležitost, aby byla skoncována, zkrátka dnes se stávají sekretariáty politických stran jakýmsi poloúředním aparátem, který jest s tím úředním aparátem, ať na obci, v okresu, zemi, ve státě stále ve styku. Nebýti na př. zprostředkovatelen práce u socialistických stran, tu by nervosita u dělnictva byla daleko vystupňovanější a horší jako jest dnes. Dělnictvo častým stykem se svými sekretariáty může se na své vlastní oči a uši přesvědčit, že se pro ně opravdu dnes dělá, co se může a že tedy není vina v nějaké nedbalosti těch sekretariátů, ale že jest vina na celé té světové hospodářské krisi, s níž si na př. nedovedli právě nyní velcí státníci Evropy v Londýně mnoho rady. Dělníci vidí, že často jest potřeba i poslanecké intervence k tomu, aby dělník dostal zaměstnání na nějaké vykopávce a pod., zkrátka dělník tu vidí, že radikálčením, demonstrováním a pod. tomu nepomůže, poněvadž jest tu jakási vis maior, s níž si dosud přemnozí rozumní lidé nevědí dobře rady. — V tom spočívá ta tragika celého problému zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Správně napsal R. Bojko, že ta státní pomoc politickým stranám by byla něco podobného jako plat členům zákonodárných sborů, kteří jsou placeni za službu státu. Sekretariáty ovšem takové služby nekonají, ač ani to se nemůže tak docela říci, neboť sekreteriáty musí mnohý materiál dodávati svým poslancům, který pak tito zpracovávají ve formě návrhů, dotazů a pod.; sekretariáty jsou ve styku s voličstvem daleko více, jako členové zákonodárných sborů a jsou tudíž jakýmsi prostředníkem mezi voličstvem a zákonodárnými sbory. Snad v tom bude někdo viděti určité minus, ale já myslím, že se to nedá jinak dělat, a že by se naše parlamentární práce bez toho „minus" vůbec neobešla. Jiná by byla otázka, jaké ty sekretariáty jsou a jaké by měly býti. Jisto jest, že mnohé to „církevnictví", jak to jednou vtipně nazval senátor Klofáč, má svůj původ od nich, ale bez církevníků by nebylo církve a bez sekretariátů — musíme si to přiznat — by nebylo politických stran. Jest to prostě fakt, s nímž se musí každý smířit, ať již má názor na ty sekretariáty jakýkoliv. Byly, jsou a budou dobré i špatné, to záleží na osobách a na výběru těch osob, které pak tvoří celý ten systém. Na nás ostatních je, aby byly lepší a lepší!

Nesmíme si zapírati, že sekretariáty politických stran usnadní také velmi mnoho práce veřejným úřadům, neboť jest to dnes již vžito, že se každý jde nejdříve na určitou věc pozeptat na sekretariát, jak by ji měl udělat anebo co by s ní měl udělat, tam tajemník celou záležitost s dotyčným probere, rozumí-li jí, tedy mu poradí, nerozumí-li jí, zeptá se telefonicky na dotyčném úřadě, co by se s tím dalo udělat a podle toho pak další zařídí. Ten telefonický rozhovor o ujasněné záležitosti jest daleko kratší jako by byla debata dotyčného úředníka s dotyčnou stránkou na úřadě samém, když víme, jak se prostší lidé před úřadem ostýchají. To svému sekretariátu to poví daleko otevřeněji a také rychleji, jako by tomu bylo na úřadě. Tedy možno říci, že také mnoho průpravné nebo přípravné úřední, opravdu úřední práce, konají za naše úřady sekretariáty. Snad padne výtka, že to také dovedou všelijak ty sekretariáty pak zatočit, — ale jistě vždy tak, aby byl ten občan spokojen. A občan jest nesporně spokojenější, když se dozví od svého sekretariátu, že určitá věc nejde a pak mu to potvrdí i úřad, tedy si řekne, že se opravdu v té věci nedalo nic jiného dělat. — A tak bych mohl ve vypočítávání různých těch případů, s nimiž se denně při své politické činnosti setkávám, jen pokračovati. Vše to jasně mluví — a já to před několika měsíci napsal do nár. soc. brněnské revui „Červená a bílá" — o tom, že sekretariáty jsou po každé stránce velmi důležitým aparátem a musí býti, chceme-li, aby se mohli členové zákonodárných sborů věnovati opravdu více své činnosti zákonodárné, nežli intervenční. Tuto nepříjemnou a zatěžující činnost politické strany už přesunují a budou museti ještě více přesunovati na sekretariáty, takže význam jejich ještě stoupne a nikoliv naopak, jak by si snad mnozí nepříznivci sekretariátů (ale do práce nezasvěcení, ji nesledující) přáli. Dokud jsem sám do té práce podrobněji neviděl, tu jsem také míval různé mínění o nutnosti sekretariátů, ale dnes neváhám říci, že bez sekretariátů by se nejen zhroutily naše politické strany, ale také náš veřejný život. — Budou-li moci politické strany slušným způsobem — (není tomu všude tak!) honorovati své tajemníky, budou moci také při výběru uplatňovati přísnější měřítko a poslouží to pak nejen větší solidnosti politických stran, ale i našeho veřejného života vůbec. To jsou fakta, která mi jistě potvrdí každý, kdo jest jen trochu do stranického, politického aparátu zasvěcen.

Tedy, konají-li při našem volebním i jiném systému naše politické strany svými sekretariáty mnoho práce poloúřední (ve smyslu veřejných úřadů), ba i úřední, bylo by docela v pořádku, kdyby stát tuto činnost také určitým způsobem honoroval. Bylo by o mnoho méně ostud, méně afér, více vědomí odpovědnosti právě u těch sekretariátů a byly by pak také ty sekretariáty kvalifikovaněji a kvalifikovaněji vybavovány, ač nemožno dnes říci, že by strany postrádaly schopných sekretářů. Jest jich dosti a kdyby jim bylo i existenčně umožněno další sebevzdělání hlavně po stránce odborné, tu by i při tom stát zase přišel jen na své.

Ještě jinou otázkou jsou s t r a n i c k é p o d n i k y. Mají je dnes všechny strany. Jedny lépe vybudované a tudíž i solidnější a druhé méně vybudované anebo teprve v počátcích. Aférou bratří Stříbrných byla dotčena i tato podniková stránka stran a byli mnozí, kteří neváhali pozvednouti svého hlasu pro zavržení těchto stranických podniků. Nevidím v tom nic zlého a nic špatného, pokud se to provádí za stejných podmínek jako u každého jiného podniku, ať soukromého anebo družstevního. Ba možno v ideálním pojetí říci, že v tom stranickém případě takový podnik slouží daleko více účelům veřejným, ba i státním jako ten podnik soukromý, neboť výtěžek, toho stranického podniku obrací se na celý ten stranický aparát, o němž jsem právě provedl určitý důkaz, jak také slouží zájmům veřejným i státním. A když by neměly míti strany jiné čestné možnosti pro opatření si peněz na svůj stranický aparát, tu považuji tento způsob podnikový za další možnost, jak by si opravdu mohly strany opatřovati zdroje příjmů. Bylo by ovšem jen třeba, aby také příděl objednávek a pod. takovým stranickým podnikům děl se cestou, která by opravdu nehraničila s paragrafy, to jest cestou veřejné soutěže anebo za podmínek takových jako pro každého druhého. Myslím, že ani v tom nemůže nikdo spatřovati nic nečestného. Ostatně viděli jsme, že i ti jednotlivci si dovedou nalézti cesty

pro tu svou dodávku mnohdy cestou a způsobem takovým, že by se toho jen trochu solidní stranický podnik nikdy neodvážil.

Domnívám se tedy, že jedině dvěma uvedenými cestami možno rozřešiti problém, který jste svou anketou nadhodili. Pro svou osobu si myslím, že jednou k tomu rozřešení musí dojíti a také dojde. Dojde-li dříve, bude méně afér a ostud jako když k tomu dojde později. Tedy čím dříve, tím lépe! *Fr. Loubal.*

*

Subvencovat politické strany? Ne, přesněji zatím ne.

Jsou ovšem závažné důvody mluvící pro subvencování. S hlediska účelnosti s nimi naprosto souhlasím. Ale jsou také jiná hlediska:

Politické strany navykly si žíti na velké noze, jak se říká. Dnes mají moc, aby udělaly, co chtějí. Uzdá-li se jim, ať si subvence uzákoní z titulu této své moci. Nač jim nadbíhat a nastavovat otevřenou kapsu? Nač nabízet peníze vydřené exekucemi na malých lidech na nesmyslné a neekonomické hospodaření politických stran? (Viz pěkný článek V. Gutwirta v 28. čísle Přítomnosti.)

Sebe větší subvence neodvrátí stran od vyšlapaných cestiček, ani od zneužívání moci na úkor státních financí. Subvence by byly jen novým, vítaným sice, ale nedostatečným pramenem příjmů, jež by se při dnešní bezmocnosti státu vůči stranám opatřovaly nadále osvědčeným způsobem.

Odávat se nadějím, že by se dala nějakým zákonem regulovat činnost stran a státní vliv v nich, pokládám za bláhové. Vždyť se s tak nesmírnou lehkostí kroutí a mění i zákony ústavní! (Volební období sněmovny a senátu, zákaz intervencí poslanců, zákaz přijímání příkazů atd.)

Za dnešních poměrů nelze ovšem zabránit pirátství politických stran. Ale nebylo by právě nejmoudřejší dát přiznáním subvencí morální placet všemu tomu svinstvu, které denně vychází najevo ze zákulisí. Dát výpalné je ovšem účelnější, než nechat se ožebračit ještě více. Ale nesmí se zase podceňovat význam morálního odsouzení a opovržení. Lupiči s revolverem v ruce může býti názor olupovaného lhostejný. Ale politická strana se už k veřejnému mínění nemůže stavět lhostejně, ani nemůže trvale odolávat morálnímu opovržení. Dnešní přepolitisování veřejného života překročilo už podle všech náznaků svůj kulminační bod. Nepatrný zájem mládeže o veřejný život je jedním z neklamných symptomů. A při dnešním tempu života dočkají se asi politické strany dosti brzy toho, že budou musit vyjídat, co si nadrobily.

Potom, až se vymění úlohy, až stát nabude vrchu nad stranami, které dnes jím cloumají podle své libovůle, až strany budou nuceny omeziti se na svoji původní funkci, potom ať stát vezme na sebe část nákladů na tuto funkci, pokud je mu prospěšná. Analogicky, jako dnes přispívá na církve. *Ing. Al. Slabý.*

Je revise mírových smluv nutná?

Nedávno vyšla ve vydavatelství revui Plans v Paříži kniha Jiřího Rouxa: ‚Réviser les traités?', jež se obšírně zabývá problémem revise státu vytvořeného mírovými smlouvami. Roux se nám tu jeví býti neodvislým Francouzem, jenž spatřuje v míru jediný prostředek jak udržeti francouzský blahobyt, a nikterak neváhá mu obětovati tradici i oficiální názory francouzské diplomacie, jakmile by měl býti uveden v nebezpečí otřesů.

Autor se touto svojí studií připojuje k řadě revisionistů, jejichž politickým kredem jest revise mírových smluv. Kniha má ráz čistě politické úvahy.

K vůli objasnění jest nutno si uvědomiti, že se na otázku revise řečených smluv můžeme dívati ze dvou hledisk: z právnického nebo z politického.

V mezinárodním právu platí starý princip nedotknutelnosti smluv: pacta sunt servanda. Znamená, že ze dvou smluvníků téže smlouvy nemá žádný práva změniti svémocně její klausule a že ji musí plniti podle jejího původního znění. Neznamená však, že by oba smluvníci vzájemnou dohodou nemohli původní smlouvu pozměniti, případně zrušiti. Pozdější smlouva ruší dřívější, jíž odporuje svým obsahem. Jestliže vývoj sociálních skutečností, jež byly podkladem pro ujednání smlouvy s určitým obsahem, přeroste přes hlavu povinnostem toho kterého smluvníka, stane se, že 1. spolukontrahent má na zachování původního stavu zájem a trvá na plnění smlouvy podle jejího původního znění, následkem čehož první smluvník plní — ač nerad — nebo se vzepře a dojde k válce, nebo 2. spolukontrahent na takovémto zachování původního stavu zájmu nemá a pak život přeroste právní předpis, jenž se stává absolutním. Platí, avšak není zachováván a není sociálního zájmu na tom, aby tomu tak bylo.

Politikové nahlížejí na nedotknutelnost mezinárodních smluv docela jinak. Pro ně jest takováto smlouva v prvé řadě výrazem moci toho kterého státu. Jest výslednicí hospodářského zápasu mezi národy. Kdo jest silnější dává si stipulovati výhodnější plnění. Vtip jest v tom, jak nalézti takové seskupení sociálních složek, jež dává státu-smluvníku postavení silnějšího partnera ve hře. Pro ně princip nedotknutelnosti mírových smluv znamená jejich naprostou ztrnulost, nezměnitelnost. Ovšem jsou jeho zastánci zejména v táboře vítězných států, jež ujednávaly mírové smlouvy za takového seskupení sociálních složek, jež pro ně byly výhodnější.

Skutečnost jest taková, že se obě hlediska velmi často směšují a že se prohlašuje každá snaha o přizpůsobení některých ustanovení mírových smluv změněných sociálním poměrům za zločin na právnickém principu nedotknutelnosti smluv.

Jest tím zajímavější přečísti Rouxovu knihu, když víme, že jeho volání po revisi ho činí ve Francii velmi nepopulárním a že jest každá snaha pohnouti otázkou revise mírových smluv v mysli průměrného Francouze rovna usilování o velezradu. Jest možno s ním leckdy souhlasiti v zásadě, nikoliv však vždy v provedení.

Svůj spisek rozděluje na úvod, osm dalších dílů a závěr. Ohledává rány na těle Evropy, táže se jak je léčiti a doporučuje lékaře. V úvodu se vyslovuje pro realistickou politiku, která béře v úvahu všechny materiální i morální složky života, chápe je čistě rozumově, bez citového přimísení. V I. díle, Mesure des Traités' vytýká mírovým smlouvám, že nebyly výslednicí rozumových úvah a dlouhých příprav. Byly zhotoveny během sedmi měsíců státy, které byly zpity vítězstvím naprosto nečekaným. Smlouvy prý mají dvojí ráz:

1. ráz trestu.
2. Ráz autoritativního aktu.

Ad 1. Jsou založeny na principu viny Německa na válce, o níž není nejmenší pochyby. Bylo-li Německo potrestáno, nemohlo se tak státi ve formě věčného trestu, jejž si houževnaté a silné Německo nikdy nedá líbiti. Ačkoliv trest má býti nutně časově vymezen, přece z jeho hlediska bylo jednání o záležitostech trvalého rázu jako jsou hranice států.

Ad 2. Mírové smlouvy byly nadiktovány, poražené státy nebyly vůbec dotázány na svá mínění. Mírové smlouvy nemohly býti v některých svých bodech splněny již tehdy, kdy byly ujednány.

Autor zejména vytýká mírovým smlouvám, že na jedné straně byly velmi štědré vůči novým národnostem, jež v důsledku dřívějšího ujařmení nevykazovaly pokročilého politického života, kdežto na druhé straně se ukázaly přísnými vůči dřívějším skupením států, ku příkladu k Rakousku-Uhersku, jež přes jich dominační snahy a možná právě proto tvořily užitečná ohniska kultury (s. 25). Vídeň a Budapešť měly zvuk. Po jich pádu Evropa mnoho nezískala.

Ztěžuje si na přílišné rozkouskování politické mapy Evropy. V důsledku Wilsonova principu národnostního Evropa byla balkanisována. Roux jest trapně dotčen musí-li na svých cestách Evropou každou chvíli podstoupiti celní prohlídku, měniti peníze a poslouchati novou řeč. Tvrdí, že toto fysické rozdělení Evropy není kompensováno morálním efektem. ‚Obyčejně, veliké státy jsou velikými civilisacemi, malé státy malými' (26).

Jest nutno revidovati. Jest záhodno prostudovati nemocná místa Evropy a léčiti je. Která jsou ta nemocná místa?

Na to Roux podává následující přehled:

1. Nové hranice italské (v poměru vůči Rakousku).
2. Rakouský Anschluss.
3. Uhry a Malá Dohoda.
4. Konflikt německo-polský.
5. Spor franko-italský.

Ad 1. Není správné, že Italie dostala kus Jižního Tyrolska s čistě německým obyvatelstvem, na jehož osudu béře účast celá masa germánstva. Raux přes to počítá s tím, že Italii se podaří své Němce asimilovati.

Není spravedlivé, že Italii se dostalo přístavu Rjeky, jenž jest přirozeným přístavem Jugoslavie. Vytýká Italům jejich lačnost po dalmatském pobřeží a správně poukazuje na anomalii zadarskou. V Albanii Italii se zřejmě opevňuje pro pozemní boj se Srby. V Istrii trvá podzemní boj Slovanů s fašistickým režimem. Italský imperialismus vede nevyhnutelně k válce. Nutně k ní dojde, nebude-li dobré vůle k vzájemným koncesím.

Ad 2. Autor definuje Anschluss jako instinktivní a neodolatelnou přitažlivost, sympatii slabého národa vůči jeho velkému bratru. Ze své malosti územní a z neutěšenosti hospodářských poměrů nehledá Rakousko východisko hospodářsky účelné, v alianci s Československem. Mezi Vídní a Prahou jest nepřeklenutelná propast. Obě se nenávidí a důvod k této nenávisti čerpají v historii. Jestliže pak Spojenci se vyslovují proti Anschlussu, není to nic platné a nezabrání to skutečnou jeho přípravu, prováděnou unifikováním práva platného na území Rakouska s právem Německým. Francie nemá zájmu na jeho uskutečnění, ježto realisuje převahu Germánů ve střední Evropě. Kdyby však přes to k němu došlo, bude to míti pro Francii šťastný účinek spočívající v tom, že Němci Severu se dostanou do užšího kontaktu s jihem, že budou se tlačiti k Terstu, Italii a k Adrii v důsledku čehož 1. odvrátí se jejich pozornost od Rýna 2. a rozmnoží v Italii přirozenou nedůvěru vůči Germánům.

Přes to však dnes ještě představuje volání po Anschlussu a odpor proti němu stále nebezpečí války.

Ad 3. Uhry a Malá dohoda.

Úvodem k této kapitole karakterisuje autor Maďary jako houževnatou rasu nadanou válečnickým duchem, statečnou, hrdou, pohrdající jinými, málo citovou a mnohdy krutou. Uhry jsou dosud feudálním a náboženským státem. Uprostřed řady národů tvoří Maďaři čistý národ od jiných naprosto odlišný svým originálním jazykem. Až dotud možno s autorem plně souhlasiti v jeho úsudcích. Jakmile však dále říká, že vzpomínky na velkou minulost a ponížení z porážky spolu s národním citem stmelily jednotu stran, že dnešní Uhry jsou obrazem naprosté shody národa a že jsou solidním, ocelovým štítem, jejž zmoci by bylo nesnadno, naráží na skutečnost, jež ho usvědčuje z obzvláštních sympatií k privilegovaným kruhům maďarské společnosti, v důsledku toho, z neznalosti maďarských vnitřních věcí. Dobře však Roux si všiml významu maďarského nem, nem soha a docela správně činí, že nepodceňuje řadu projevů maďarského přehnaného nacionalismu, jenž nepřestává Slovensko považovati za součást staroslavného království.

Dodnes prý disparátní státy, bez jakéhokoliv kulturního nebo hospodářského pouta, z nichž sestává Malá dohoda, jsou spojeny toliko strachem před maďarskou odvetou. Malá dohoda postrádá generální hospodářské dohody. Trianonská smlouva byla diktována malými národy, odvěkými sousedy a nepřáteli Maďarů, již byli podpořeni v jich počínání ženerosní Francií. Pokud se týče Československa, děkuje toto za svůj vznik Benešovi a Masarykovi.

Nespravedlivost Trianonské smlouvy spočívá v tom, že odňala Uhrám kusy území s čistě maďarským obyvatelstvem. Dnešní Uhry čítají cca 8 milionů obyvatel, 3—4 miliony Maďarů přešly v poddanství jinonárodních států. Proto Maďaři založili řadu iredent: jugoslávskou, rumunskou a československou.

Poměr Maďarska vůči SHS jest zlý, vůči Rumunsku horší a nejhorší vůči Československu.

Vůči SHS.

Jugoslavie dostala podle mírových smluv od Uher Chorvátsko a jednu část Banátu Temešvárského s Bacskou. Kdežto žádný Maďar nepomýšlí na Chorvátsko jako na součást Uher, každý uvědomělý však považuje Banát i Bacsku za odvěkou a nezcizitelnou součást maďarského království. Trvá na tom, aby cca 400.000 Maďarů se vrátilo odkud bylo násilně vytrženo. Přes to, že autor si je vědom toho, že tyto kraje byly Jugoslavii přiřknuty z komunikačních důvodů, radí SHS v zájmu zachování míru, aby toto území dohodou postoupila Maďarsku.

Vůči Rumunsku.

V poměru k němu se jedná jednak o pohraniční kraje Aradu a Temešváru jednak o celou Transylvanii. Kdyby Rumunsko postoupilo Maďarsku pohraniční kraje, jichž držba Rumunskem stále bude kaliti vody dobrého sousedství, vzdalo by se toliko 3.2% území a 4.8% obyvatelstva. Autor to Rumunsku radí. Chápe však potíže v Transylvanii, kde Maďaři tvoří kompaktní masu usídlenou daleko od státních hranic, docela obklíčenou rumunským národem. Tu doporučuje smířlivou menšinovou politiku.

Vůči Československu.

Tu se jedná o velmi silný blok Maďarů podél hranic v počtu 900.000 podle maďarské statistiky, 746.000 podle čsl. číslic. Tito Maďaři tvoří kompaktní masu promíšenou jinonárodními prvky toliko 10—15%. V tomto území se nachází řada měst, jež jsou Maďarům velmi drahá: Košice, Komárno atd. Hranice jest od Budapešti vzdálena jen 30 *km*, Budapešť jest stále ohrožována.

Důvod, pro který Spojenci ČSR přiřkli uvedené území, naprosto odporuje nacionálnímu principu. Jednalo se tu toliko o to, aby ČSR byl umožněn přístup k Dunaji. Důležitost zájmů obou národů vytvořuje prostředí, jež co nejméně jest ochotno ku vzájemným koncesím. Čechoslováci lpí na nabytých územích, Maďaři se jich dosud nevzdali. Srážka jest nevyhnutelná.

Autor charakterisuje Čechy jako dobré pracovníky, spořádané a solidní lidi. Uznává poměrně dobrou hospodářskou situaci, vytvořenou přirozenými podmínkami i přičinlivostí národa. Mluví úmyslně o Češích nikoliv o Čechoslovácích, poněvadž prý nezná podobného národa. Československý stát jest umělou konstrukcí. Skládá se z Čechů (38%), Němců (23%), Slováků (25%), Maďarů (6%), Rusínů (3%), Poláků a Židů. Češi jsou germanisovanými Slovany (s. 80). Slováci a Rusíni jsou čistými Slovany. Není tu jednotnosti rasové. Tím méně jednotnosti jazykové. Není společné historické tradice z toho jednoduchého důvodu, že nikdy nebylo Československa. ‚Toto jest jedním z posledních vynálezů Quai d'Orsay. Francie stvořila Česko-Slovensko, jako Bůh Otec stvořil svět... Existovaly kdysi Čechy, jež však zmizely před třemi stoletími a nikdy nevládly územím slovenským, maďarským a rusínským, jež jim mírové smlouvy přiřkly.'

Geograficky pak tu není naprosto žádné celistvosti. Zejména Slovensko směřuje svým útvarem horstva a spádem povodí k podunajskému bassinu. Podkarpatská Rus pak míří ke své sestře: k sovětské republice ukrajinské. Proto Podk. Rus jest stálým ohniskem bolševismu. ‚Jest to jediný kraj v Evropě, jehož voliči dávají 70% hlasů komunistům.'

Autor uznává velmi realismus Čechů, přes to však tvrdí, že mají jen průměrné styky s řadou menšin. Slováci jsou autonomisty, Rusíni žijí s Čechy v neshodě. A nejhůře jest na tom jejich poměr vůči Maďarům. Na to usuzuje Roux z těchto fakt: V jednom dříve maďarském městě si mu ztěžoval jistý maďarský senátor, člen pražského parlamentu na to, že jeho dopisy jsou mu doručovány otevřené. V Košicích, maďarském městě, jež přešlo pod nadvládu českou, počet policistů, jichž tam bylo dříve toliko 60 stoupl na 500. Tato fakta prý stačí jako

ukázka těžké atmosféry nepřátelství mezi Čechy a jich maďarskou menšinou.

Němci mají privilegované postavení. Československé Němce nelze přirovnávati k říšským nebo rakouským. Přes svoji loyalitu však Němci zůstanou a jest nemožno si představiti, že by se Čechům podařilo je asimilovati. Jistý diplomat spřáteleného s Francií národa se vůči autorovi prý vyslovil, že tato etnická menšina ve skutečnosti jest většinou morální. Ve vládě jsou Němci zastoupeni ministry, Slováci však nikoliv. Francie by udělala lépe, kdyby s těmito fakty počítala, aby se jednoho dne nezklamala ve své důvěře k Čechům.

Autor předvídá československý rozkol. Čechy budou míti orientaci germánskou, zbytek podunajskou, nikoliv však maďarskou. Obává se nového dělení už beztak malého státu, nového politického víru ve střední Evropě. Nepřeje si toho však v zájmu míru a dochází k závěrečnému opakování jeho starých pravd: Československo jest umělou stavbou, jež existuje jen francouzskou podporou.

Táže se, zda-li si této podpory zaslouží. A k tomu dává zápornou odpověď. Aliance národů mají význam pro případ války. Jen takový národ pomůže, jehož geografická rozloha a bojovná povaha lidu zaručuje úspěšnou vojenskou akci. ČSR jest strategicky nemožná, lid naprosto mírumilovný. V případě, že by došlo ke koalici ‚poražených' států, doporučuje se ČSR neutralita. „To jest maximum, jež bychom mohli očekávati od tohoto státu, jehož aliance nás více kompromituje, nežli nám prospívá." (s. 87).

Jak předejíti válečné krisi? ČSR se má vzdáti okrajových maďarských území, připojiti se k revisnímu plánu Rothermerovu a dohodnouti se v tom směru přímo s maďarským státem. Mimo to Roux fedruje myšlenku podunajské federace z hospodářských důvodů.

Ad 4. Německo-polský konflikt.

Nesnáze, jež se staví v cestu dobrému sousedskému poměru, byly vyvolány přidělením Horního Slezska a vytvořením ‚koridoru'.

Ohledně Hor. Slezska by jakž takž mohl objektivní člověk se spokojiti s tou situací, jaká byla vytvořena plebiscitem, jímž byly určeny dnešní hranice. Němcům, kteří zůstali v Polsku, jest zaručiti nedotknutelnost jejich menšinových práv.

Ve věci koridoru jest řešení daleko nesnadnější: přes to však důvody ekonomické a převaha polského živlu v Pomoří mluví pro Polsko. Německé jest Gdansko. Tu jedině jest třeba trvalejší nové úpravy. I k ní by mohlo dojíti, kdyby se mezi Německou říší a Polskou republikou netýčila vysoká zeď rasové nenávisti odůvodněné dlouhým zápasem polského živlu proti germanisačnímu úsilí Němců. Nebude-li dobré vůle obou národů, dojde nevyhnutelně k válce.

Ad 5. Franko-italský spor.

Italie se snaží vyvolati dojem, jako by Savojsko, Nizza a Korsika byly územími italské iredenty. Proto rozvíjejí čisté vody sousedského klidu. Tím ovšem zastírají pravý cíl, o který jim jedině jde: dělbu Afriky na tři části: na východní od Kapska ke Kahýře, jíž by dali Anglii, západní od Alžíru k Sudanu Francii a střední od Tripolisu k belgickému Kongu, jež by připadla Italii.

Autor se táže, stálo-li by italské přátelství za to, aby je Francie kupovala podobnou koncesí, právě v tom kolonisačním stadiu, kdy kapitály do kolonií investované se začínají vypláceti. Neumoudří-li se Italie, vede její hlučná politika, ohánějící se velikou Italií, k válce.

Závěr.

Ať se podíváme na kteroukoliv stranu Evropy, všude se hrozí válkou, nebude-li dosti dobré vůle vítězných států a jejich malých spojenců k revisi. Samy smlouvy předvídají nové studium smluv, jestliže stav, jimi vytvořený, by ohrožoval obecný mír. (čl. 19 Paktu.) V důsledku toho jejich revise jest vlastně aplikací ustanovení samých mírových smluv.

Ježto revise při dnešním stavu myslí by vyvolala zmatek, jest úkolem praktické politiky, aby omezila revise na ty případy, kde jsou ospravedlněné a nutné. Nelze k nim přikročiti generálně, nutno je omeziti na ta místa, kde jsou nejnutnější a ponechati je partikulárním úmluvám interesovaných států. Jest povinností velmocí, jež nadiktovaly hranice dnešní Evropy, aby svou svéhlavostí nepřekážely dobrému soužití nových nebo zvětšených států malých spojenců, jež beztak mají dosti nesnází se svým hospodářstvím.

Jedině Francie může a má říditi revisní práce z důvodů:

1. Francie jest na celé věci desinteresována; má jedině zájem na zřízení solidního míru.

2. Francie jest silná morálně, vojensky i kapitálově. Francouzská banka jest královnou Evropy.

3. Dnešního dne toliko Francie a její sateliti odporují revisi. Problém revise smluv se stává podstatně problémem francouzské politiky.

Autor dále uvažuje o výhodnosti dosavadní politiky francouzské, jež hledala své spojence vždy v malých státech a dělí její dnešní spojence na dvě skupiny:

1. Od států první skupiny, ČSR. a Rumunska, Francie nemůže očekávati žádné vojenské pomoci: tyto státy nejsou solidní, jejich národové nemají vojenského ducha. Od těch nemožno v případě války očekávati žádné reelní pomoci.

2. Státy druhé skupiny, Jugoslavie a Polsko jsou vydatnějšími spojenci. Mají tradici velmi udatného národa, oba získaly svou neodvislost jak se sluší a patří se zbraněmi v ruce, nikoliv politikou nebo diplomacií.

Doporučuje však přibrání Uher do skupiny francouzských spojenců a vytvoření skupiny Polsko-Jugoslavie-Maďarsko na místě dosavadního aliančního systému.

Závěrem několik slov: Rouxovu publikaci jest nutno bráti tím vážněji, čím objektivnějším se autor chce zdáti a čím více se opírá o své poznatky cestováním na místě samém získané. Jemu nešlo o historii — jest to patrno zejména z dějinných noticek týkajících se ČSR — nýbrž o pouhé konstatování fakt, jak se jeví povrchnímu pozorovateli. Není radno její účinek podceňovati, neboť průměrný Francouz — a dle vlastního jeho doznání většina národa jest podprůměr — dá mnoho na slova, jejichž účelem jest zachovati jeho blahobyt a odvrátiti válku. Razí-li Roux heslo: ani jeden francouzský voják přes hranice, stane se jím velmi populárním a při nejmenším uvede v nemilost francouzského voliče každou alianci, jež by se zdála Francii vojensky nevýhodnou. Jest dobře si uvědomiti tuto skutečnost a počítati s ní. Lepší jest nepříjemná pravda, nežli příjemná lež.

Myslím, že jest zbytečno se zabývati v našem tisku Rouxovými poznatky, pokud se nelibě dotýkají nás samých. Skutečnost sama mu odporuje a my ji známe. Bylo by však dobře, kdyby jeho názory přispěly alespoň trochu ke kritickému chápání našeho poměru k Francii. Jest dosud naším životním zájmem, abychom si uchovali její přátelství. To nám však nemůže překážeti v tom, abychom lišili mezi projevy oficiálních zástupců francouzské diplomacie a mezi hlasem národa, třebas Rouxovy názory dnes ještě jsou ve Francii v mizivé menšině.

Dr. *Bk.*

Stříbrný spasitelem inteligence?

Polemisovat s tiskem Jiřího Stříbrného je zaměstnání, které nevede k cíli, protože platí-li pro jeho noviny bezvýjimečně nějaká zásada, je to zásada, že političtí odpůrci vždycky lžou a kromě toho jsou zaprodáni Hradu. Neexistuje prostě prostředek, jak donutit jeho lidi k veřejnému doznání, že aspoň ve výjimečném případě je pravda na straně nepřátel. S takovými zbytečnostmi se nezdržují tribuni lidu, který miluje sensační obvinění v jadrné a barvité mluvě, zvláště týká-li se velkých pánů, ale nenalézá zalíbení ve zdlouhavém a složitém dokazování pravdy.

Jistou výjimku v tomto pravidle představuje mezi Stříbrného žurnalisty Cassius, který má k polemisování dva dobré předpoklady: osobní sklon ke slovnímu šermu a kulturní úroveň, neobvyklou mezi Stříbrného novináři. Průchod těmto darům dává Cassius — od té doby, kdy vstoupil do armády Jiřího Stříbrného — v epištolách Nedělního listu. Poslední z těchto epištol, které představují literárně nejhodnotnější partii jmenovaného listu, věnoval Cassius odstavci mého článku o obecenstvu Ji-

řího Stříbrného v minulém čísle Přítomnosti. Cassiova inteligence a pero by ovšem neměly pro Stříbrného tisk nejmenší cenu, kdyby nebyl autor orientován protihradně a kdyby v tom smyslu nepoužíval svých schopností. Cassius je vyvolený autor pro tu lepší sortu Stříbrného čtenářů, pro ty, kdo mají větší nároky a nespokojí se prostoduchým štvaním nebo sensacemi. Průměrný čtenář Stříbrného novin těm epištolám nerozumí, to je pro něho literatura nepřístupná, takový sloh divný, člověk čte, čte a pořád neví vlastně na čem je, dejte pokoj, to není nic pro ně. Když článek, tak řízný a krátký a pěkně tučnými písmeny a když dlouhý, to už musí za něco stát. Na Cassiovo rozumování, na jeho rozbor a umnou dialektiku nemá člověk Stříbrného ani čas, ani vzdělání, ani nervy. Není uzpůsoben k takové četbě. To je pochoutka zase pro jiné, pro tu část obecenstva Jiřího Stříbrného, o niž nám tu jde.

V článku „Co s inteligenty v politickém boji?" jemuž předesílá citát z mého článku, vychází Cassius z tvrzení zřejmě upřílišeného, že se inteligence mstí dru Stránskému nejbolestnějším způsobem: chodí na schůze Jiřího Stříbrného. Neuvěřila prý výstrahám před zaostalostí a mravní zchátralostí Pražanů, kteří jsou proti vázaným kandidátním listinám, a rozmnožila utěšeně řady české politické spodiny. Na této skutečnosti autora dojímá, že českým inteligentům nejde o politickou mstu, kterou by si prý dr. Stránský zasloužil.

„Česká inteligence nemá živý temperament bodrých trhovců, aby pohotově vypískala nár. soc. politika, jakmile poznala, že by nestoupla ve svých vlastních očích, kdyby poslouchala s vážnou tváří licoměrná slova jeho poselství. Česká inteligence je opatrná. Váží pečlivě slova, fakta, ano i pravopis těch, kteří k ní mluví. Činí dobře, neboť v politickém zápase o občanské svobody, v němž se noviny šijí horkou nití, připadá na ně úkol nestranného kritika. Ona může klidně posouditi věc, o niž jde, moudře porovnati chyby prostředků s naléhavostí účelu a potom po zralé úvaze se rozhodnouti, nenastal-li zase v Čechách čas, kdy je třeba vyhrnout si rukávy a dát se do toho, bez ohledu na to, zda trochu utrpí puky na nažehlených literárních kalhotách."

Jistě, tento čas nastal, otázka ovšem je, na koho se ty rukávy mají vyhrnout. Dr. Stránský je vyhrnul na Jiřího Stříbrného, s čímž ovšem Cassius nemůže ze zásadních důvodů souhlasit. Může být spor o pojem inteligence a inteligentů, jsou jak známo inteligenti národně demokratičtí, kteří si osobují ve věcech inteligence přednostní právo, jsou inteligenti agrární, sociálně demokratičtí, národně sociální, jsou také inteligenti pod vlajkou Národní Ligy. Vedle nich a také mezi nimi však musíme rozeznávat druh inteligentů nevázaných na politickou legitimaci strany, inteligentů pocházejících přímo od slova „intellego", které znamená chápu, rozumím, dovedu si utvořit samostatný úsudek. Tato schopnost, bez níž neexistuje pravá inteligence, i kdyby byla ověřena nejlepšími vysvědčeními politické zdatnosti, ovšem sama o sobě nepostačuje ke správné politické orientaci, na niž působí mnoho jiných vlivů osobních, společenských, hospodářských. Kdo však této schopnosti samostatného úsudku umí používat a komu je vrozený pud vnitřní nezávislosti, ten musil dru Stránskému schválit, že si vyhrnul rukávy právě na Jiřího Stříbrného, protože tento politik představuje pravděpodobně nejrozsáhlejší komplex činnosti prospívající snad stranám a jistě jednotlivcům v nich, ale rozhodně škodlivé státu.

Pokud věříme v inteligenci podle uvedené definice, věříme, že se našli inteligenti, kteří tleskali zjevně i tajně dru Stránskému a blahopřáli mu ke statečnému zahájení nevděčné ale nezbytné práce.

Nepochybujeme o tom, že je takových inteligentů v republice dosti, aspoň tolik, aby pocítil zadostiučinění rozumný a skromný politik, počítající s konkretními danými skutečnostmi a ne s líbeznými teoriemi. Nepochybujeme, že jsou takoví i v lůně stran, jejichž zástupci v parlamentě ze sebe vypravili způsobnou formulku o nepočestnosti Jiřího Stříbrného jen s nejvyšším sebezapřením, agrárníky a národní demokraty včetně. Cassius obdařil dra Stránského obecenstvem, které mu sotva patří. Neboť na ty inteligenty, kteří podle Cassiova mínění Stránského zradili tím, že chodí na schůze Jiřího Stříbrného, politika a argumenty dra Stránského jistě nepůsobí. Ti nepůjdou nikdy za Stránským, ale za Stříbrným, pokud ovšem nejde o inteligenty zmatené, desorientované současnou situací, o ty, jimž Stříbrný vyhovuje jen přechodně svým radikalismem, mučednictvím, temperamentem, nebo z jakéhokoliv jiného důvodu. Přirozeně, ani takoví nesmějí být lhostejní politikovi, ale v těch nevězí největší nebezpečí: najde-li si k nim cestu lepší muž, než je Stříbrný, opustí Stříbrného, k němuž je přinesl politický příboj poslední neurovnané doby. Ti nebudou tvořit kádr Stříbrného inteligentů proto, že jsou nestálí, nespolehliví, přemýšliví. Jeho elitní kádr bude sestávat z inteligentů, kteří už dnes představují pozoruhodně vyhraněný celek v organisacích stran typicky konservativních a kteří budou ke Stříbrnému chodit buďto jen pro osvěžení a povzbuzení, zůstávajíce při tom rozvážně v závětří svých státotvorných stran, nebo ti, kteří je opustí, přesvědčeni, že Stříbrný dělá politiku nejlepší. Tito lidé, s nimiž se potkáte ve středních vrstvách měšťanstva i v tak zvané nejlepší společnosti, vrstva smetánky na malých městech i v městech velkých, politicky Stříbrnému nejbližší, představují sterilní část inteligence. Duševní pohodlnost, zastaralost názorů, setrvačnost předsudků děděných v rodině s pianem a jiným nábytkem, to vše politicky hraničí s královstvím Jiřího Stříbrného, jehož radikalismus je jen rubem nejúplnějšího konservatismu, jaký je možno si představit. Captatio benevolentiae, obsažené v citovaném úryvku z epištoly Cassiovy na adresu české inteligence bude přijato vděčně jen inteligenty vylíčeného druhu — v to počítaje polointeligenty.

„Každý dnes ví, kde je Schönbrunn, jemuž jsou trnem v oku občanské svobody republiky. Hofráti demokracie s úžasem pozorují, že přestali udávati tón. Obecenstvo Jiřího Stříbrného roste, Dr. F. K. z Přítomnosti pozoruje v něm tváře přemýšlivé, bývalé spolužáky, důstojníky v civilu, úředníky, příslušníky vrstev vzdělaných po boku radikálů, kamelotů, drobných malých lidí, které dosud ujařmila jen chudoba, ale ne socialistické panstvo. Část inteligence vymanila se již z tichošlápského ovzduší osobní politiky a tvoření součást četné a pestré společnosti, která přetřásá veřejné věci veřejným způsobem, jak se to sluší a patří v republice."

Nedejž bůh, aby drobné lidi, o jejichž získávání tu bylo psáno posledně, ujařmil po panstvu schönbrunnském a panstvu socialistickém Jiří Stříbrný! Při namlouvání voličů se lehce slibuje, skutečnost, to je zas něco jiného a poměr poddanský, do něhož se dostanou přívrženci Jiřího Stříbrného, jejich situaci jistě nezlepší. Až do termínu zodpovědné politické práce má každá demagogie volné pole činnosti. Může tedy z osobně zaujatého postupu osočovat bez překážky ten, kdo kromě politiky osobní žádnou jinou nezná. Cassius má pravdu,

tvrdí-li, že se v republice mají věci veřejné přetřásat veřejným způsobem, ale právě prakse Jiřího Stříbrného jasně ukázala, jak špatně se tato demokratická zásada může chápat a kam až může vést. Pozorujete-li vliv Stříbrného, jeho tisku a politických metod, zastavíte se před otázkou, je-li možna svoboda v té podobě, jak jsme si ji představovali v prvních letech samostatné republiky. Právě tento politik svým chováním na vysokých úředních místech i svým vystupováním za své poslední aféry zdiskreditoval více než kdokoliv jiný praksi svobody a veřejného projednávání veřejných věcí, jak se na republiku sluší a patří. Viděli jsme, že ve směrnicích praktické politiky je docela dobře možno, aby se stal největším politikem člověk nejdrzejší a největší křikloun.

Jiným omylem Cassia, jehož nijak nepodezřívám z neupřímnosti, je myšlenka vyslovená v dalším odstavci jeho epištoly. Domnívá se totiž, že zvláště mladá inteligence se vymanila z poručníkování „politických hofrátů a dvořanských schöngeistů" a že jde s lidem. Jako má každá politická strana své inteligenty, tak má také svůj lid. A ve jménu tohoto lidu láme kopí, když se jí hodí vystupovat bohatýrsky proti mocným, ovšem z jiné politické partaje. Cassius tedy míní lid Jiřího Stříbrného. Jsem poslední z těch, kteří by ho chtěli podceňovat, naopak, upozornil jsem naň dosti důrazně a vysvětlil jsem částečně, odkud se rekrutuje. Že by v tomto lidu nalezla mladá inteligence nějakou oporu, se dá říci jen s ideologickou nadsázkou. „Lid" Stříbrného je skutečně pestrá společnost, jak jsem ostatně sám dokázal, ale nesmí se zapomínat, že je složena z lidí nespokojených. A to nestačí na dobrý politický program, jak se to projevilo i ve stranách socialistických. Dejte jim najíst, oblečte je do pořádných šatů a postavte jim střechu nad hlavou, opadne jejich radikálnost a budou-li mít možnost šplhat se nahoru, budou co nejdříve mluvit o lidu jako pan továrník nebo paní vrchní radová. Posaďte na místo Eduarda Beneše někoho jiného, budou zuřit a pomlouvat dál, dokud tam nebude někdo z jejich lidí a na toho budou o něco později štvát také. Ne, s takovým lidem, který hltá Stříbrného noviny a považuje ho za národního hrdinu, mladá inteligence daleko nedojde. Mám dojem, že by intelektuál Cassius došel po menším zahloubání k témuž závěru.

Autor dospívá přesvědčení, že se inteligence nedá zastavit a odvrátit od sympatií k Jiřímu Stříbrnému, a rozšiřuje dosah půvabu této osobnosti dokonce i na literární kritiku. Přesvědčení, jemuž nelze upřít odvahu, zvláště v souvislosti, v níž je uvedeno: „Viděli jsme již v boji za národní samostatnost, co dovede nebojácná politika a jak si dá konečně říci česká literární kritika. A podle toho, co jsme viděli, můžeme předpovědět, že jakmile Jiří Stříbrný vyhraje v boji za svobodu občanskou, i literární kritika protáhne se v kříži a zamžourá přívětivě a vděčně na inteligenci, která se spustila s lidmi z pražské ulice."

Nebojácná politika, to je snad příliš vasalské slovo pro politiku, již provozoval Jiří Stříbrný. Takových nebojácných politiků by se našlo, ale o ty vůbec nestojíme, přejeme si naopak, aby se napříště politikové povahy Jiřího Stříbrného obávali, že by se jim v jejich politice mohlo nakonec přihodit to, co jejich předchůdci. Je-li kdo u nás představitelem nebojácné politiky, je to muž, kterého Jiří Stříbrný tak neuvěřitelně zradil, což je vlastně nejhorší na samostatné politice Jiřího Stříbrného. Muž, proti němuž Stříbrný vybudoval svůj tisk a jehož jméno neopomene zlehčit ani při nejvzdálenější příležitosti. Dovede-li někdo postupovat proti presidentu Masarykovi takovým způsobem, jakým proti němu postupoval Jiří Stříbrný, je to dostatečným průkazem jeho mravních a také politických kvalit. Masaryk je svým charakterem — o jeho lidském a politickém formátu nemluvě — nejlepším zkušebním kamenem. Vystavovat se kritice takové autority, provozovat svou utrhačskou a zhoubnou politiku před očima muže, který ho poctil kdysi svou důvěrou, ne, to by nesvedl každý.

Jak to myslí literát Cassius s tou napravenou literární kritikou, není jasné. Protáhne se v kříži a zamžourá přívětivě na inteligenci z tábora Jiřího Stříbrného? Je snad těmto inteligentům literární kritikou ubližováno? Nebo tu leží ladem vzácné kulturní kvality? Ať se rozhlížíme, jak chceme, po těchto končinách, nemůžeme najít odpověď na svou otázku. Česká literární kritika má už sama problematickou úroveň, proč ji tahat ještě na tuto galéru, kde kultuře nikdy zvláštní štěstí nepokvete? O kus dále vysvětluje autor svou myšlenku o něco názorněji. Prozrazuje, že malý český člověk a jeho masy jsou způsobilejší a hybnější materiál pro boj za politická práva, neboť nejnákladnější aparát černého kabinetu nemůže mít v evidenci vysvědčení politické zachovalosti statisíců. „Žádný opoziční politik nemůže čekati na sympatie inteligentů, kteří své básnické schopnosti pěstují na příklad pod patronancí svého ministerského radovství." Také tady je Cassiovo polemické varyto naladěno falešně, v tomto případě však jen s přemáháním věříme v jeho upřímnost. Je sice pravda, že tak řečený malý člověk je dobrý materiál pro politiku Jiřího Stříbrného a chceme doufat, že tomuto osvědčenému vůdci přece jen nesedne inteligence tak snadno na lep, jako mu sedl malý český člověk. Nemůžeme si usnadňovat situaci tím, že hodíme všechny drobné české lidi, inteligenty v to počítaje, do jednoho pytle, a to do špatného. Takový zjednodušující úsudek lahodí sebevědomí těch, kteří nepatří do Stříbrného tábora, ale nevystihuje pravdu. Mezi jeho přívrženci je možno představit si dobré a poctivé lidi, kteří věří, že Stříbrný dělá znamenitou politiku a proto ho vyznávají. Vždyť víme, že to ani v ostatních stranách, žádnou nevyjímaje, není všecko v pořádku, víme, kolik lidí bylo postiženo koaliční politikou, nebo osobní politikou některých mocných a vlivných, víme, jaká spousta lidí utrpěla za třináct let republikánského života zranění ctižádosti, kolik občanů státu bylo za ta léta přiskřípnuto hospodářsky jeho mašinerií, která se nedá zastavit, kolik jich bylo vehnáno do úzkých. Kolik lidí z nejrůznějších důvodů přestalo věřit v politiku stran, jež prozatím vyzkoušeli, kolik je těch, kteří zatrpkli ve veřejném životě a zanevřeli na ty pány nahoře prostě proto, že jsou nahoře!? A můžete se po tom všem divit, že jdou tito lidé, jež Cassius rozděluje na drobné a inteligentní, za tím mužem, který na to vše umí nádherně a soustavně nadávat v třikrát denně čerstvých novinách? Že doufají v něco od toho, kdo vystupuje v roli politického zbojníka proti pánům na Hradě a vůbec nahoře, v roli nebojácného mstitele veškerých křivd a bezpráví páchaných na malém českém člověku? V umění budit takové zdání se vyzná Jiří Stříbrný prvotřídně a není pochyby o tom, že uloví mnoho i z těchto dobrých a poctivých a že mezi nimi bude s úspěchem lovit tak dlouho, dokud mu nevezmou udici z ruky jiní politikové, stejně obratní, ale mravně a politicky lepší. To je otázka politické strategie jiných stran, jiných vůdců, tady se nic kloudného nesvede se sentimentálním mravokárstvím, jehož roz-

hořčení je způsobeno ve skutečnosti žárlivostí nad úspěchem politického kunkurenta.

Nárok na titul „oposičního politika“ má Jiří Stříbrný jen v určitém, velmi speciálním smyslu. Opoziční politik, to jsou dvě slova, z nichž to druhé je zdiskreditováno přičiněním několika stran, to první slovo, „opoziční“, přičiněním komunistů, daleko více však přičiněním Stříbrného. I ta nejzásadnější oposice totiž vyžaduje vedle prvků kritických a rozkladných i prvky tvůrčí, jež komunismu nelze upřít, netrpíme-li protikomunistickou hysterií, tak silně rozšířenou a vysoce vyvinutou i u našich socialistů. I ta nejprudší oposice, chce-li znamenat hybnou sílu v politickém životě, musí mít vedle negativní přirozenosti také přirozenost positivní, něčím takovým však se politika Jiřího Stříbrného jistě honosit nemůže.

Je to nejprázdnější opoziční politika, jakou se podařilo za trvání republiky vynalézt. Jedinou její páteří je slepá nenávist proti všemu, co je v jakékoliv souvislosti s osobou presidenta republiky a ministra zahraničí. Vše ostatní v této politice je ponecháno náhodě denního kaleidoskopu. Žádná konstruktivní linie, žádný konkretní rozbor situace, žádný program kromě hesla: ve všem špatném hledejte Hrad a hlavně Beneše.

Myslí Cassius, že neodpovědné improvisátorství, diletantismus živený sensací a nenávistí, osobní revolverová politika může být doporučena jako spása malému českému člověku a dokonce inteligentu? Domnívá se, že se opositník druhu Stříbrného může opravdu dočkat sympatií inteligentů, kteří si jména inteligentů zaslouží? Cassius určuje tyto inteligenty blíže: jsou to ti, kteří „pěstují své básnické schopnosti pod patronancí svého ministerského radovství“. Nechceme se stavět v této věci naivními, víme, že takové případy literární kariéry v českém písemnictví existují a neskrýváme se s míněním o podobném způsobu dobývání nesmrtelnosti. Ale víme s jistotou, kterou se Cassiovi nepodaří zviklat, že úspěšné pěstování literárních vloh pod patronancí ministerského radovství naprosto nepřestane onoho dne, kdy Jiří Stříbrný, konečně zbavený všech pomluv a nařčení humanitářských nepřátel, plně rehabilitován, bude dosazen drobnými lidmi a inteligenty opětně na křeslo ministerské. Od této památné události nelze čekat pro nápravu literárních poměrů nejmenší zlepšení, naopak, rozvoj ministersko-radovského písemnictví a uměn bude posílen lidmi, kteří za nynějšího režimu musí tajit své sympatie k nejnověji odstrkovanému vůdci národa.

„Věc může býti zralá pro intelektuály, ale všichni intelektuálové nemusí být ještě zralí pro věc, t. j. mohou váhati z omluvitelných pohnutek,“ praví autor a prorokuje: „Není také žádný spěch. Dříve nebo později přijdou i poslední za těmi, kteří přišli první. Ještě nějaký čas budou básníci ladit svoje varyto s ohledy na svoji existenci a postup v úřadě. Literatura bude ještě nějakou chvíli dívati se po očku nahoru, co tomu všemu říká dr. Beneš. Jednoho dne to však praskne pod náporem vůle lidu, která je nejvyšším zákonem. Starostlivé Musy pohodí lehkomyslně hlavou, zaluskají prsty a zazpívají píseň svobody do ouška vítěznému českému voliči.“ Při čtení těchto řádků si musíte položit otázku, kterou dávají administrace časopisů do sugestivních inserátů: Zaplatil jste již předplatné? Nebo: chcete snad být poslední z těch, kteří používají dobrodiní našeho vyssavače prachu? Zpytovali jste již své svědomí? Je tu strana Jiřího Stříbrného. Jeho vynikající politická minulost, jeho radikální program národnostní a sociální, jeho pronikavý tisk . . . Inteligenti, přemýšlejte! Je sice ještě kdy, není naspěch, cesta je otevřena, snad by bylo dobře rozhodnout se dříve, abyste nebyli mezi posledními, jak pak by to vypadalo? A pokud jde o to pošilhávání literátů, co tomu řekne Beneš: ani nás nenapadne popírat existenci básníků, jejichž umění spočívá v ladění lyry na ten tón, který by byl příjemný vládcům, mezi něž ministr Beneš patří, jako mezi ně patřil dlouho Jiří Stříbrný. Cassius však nezřízeně přeceňuje vliv Beneše na skutečné básníky, hodné toho jména, to jest básníky na rozdíl od příležitostných a oficielních veršotepců. Ti přece nepřijdou do literární historie, ačkoliv nevylučujeme možnost, že se dostanou do čítanek a antologií, proti čemuž se nedá nic dělat. Literát Cassius má v tom směru přehnané starosti. Nedá se ovšem nic dělat ani proti tomu, zamiluje-li se některý skutečný básník nebo spisovatel do politiky Eduarda Beneše místo do politiky Jiřího Stříbrného a je-li znát stopy toho v jeho verších nebo románech, povídkách a divadelních hrách. Mravní kvality, inteligence, charakter osobnosti, kulturní formát a orientace souvisejí s orientací politickou velmi těsně a Cassius se nemůže upřímně divit básníkům a spisovatelům, kteří se rozhodli pro Masaryka majíce na vybranou mezi Masarykem a Jiřím Stříbrným. Máme-li vzývat po vzoru dra Kramáře Pána Boha, řekneme: nedej Pán Bůh, aby se někdy zvrátila tato stupnice hodnot a aby český inteligentní, i když drobný člověk viděl ideál v lidech typu Jiřího Stříbrného. A bude-li takovým způsobem orientována vůle lidu, pod jejímž náporem to jednoho dne podle proroctví mládence Cassia praskne, pak můžeme prorokovat s daleko větší nadějí na úspěch, že takovou duchovní a politickou revoluci republika dlouho nepřežije. Situaci rozhodně nezachrání Stříbrným opojené Musy, ať si zpívají do ouška jeho vítěznému národu sebeveselejší písničky.

V závěru epištoly mě Cassius ujišťuje, že není třeba a dnes už ani radno, abych se divil svým spolužákům, protože navštěvují schůze Národní Ligy. Načež přistupuje k tvrzení, jehož odvážnost nezadá v ničem tvrzením předcházejícím: „Je to hnutí, vyvolané poměry po výtce českými, a jeho vítězství bude důležitým a potěšujícím historickým činem, doplňujícím národní revoluci z 28. října. Tato původní politická novinka, plná nových hodnot a možností, zaujala přirozeně především mysl inteligence, která se nemusí ničeho bát, buďto protože je mladá nebo neodvislá. Půvab vidí v tom, že se bije za politické novum v této zemi.“

Při čtení Stříbrného tisku je třeba mít smysl hlavně pro nechtěný humor, ale všeho moc škodí. Nikdo nemá patent na historii, tolik však můžeme říci s klidem, že i když se snad podaří Národní Lize dostat se v intencích Cassiova článku do historie, nebude to nijak potěšující a dokonce už to nebude doplněk národní revoluce z 28. října. Jsou doplňky, které zkazí celý dojem: mezi takové by patřila i revoluce obecenstva Jiřího Stříbrného. Je pravda, že by to byla u nás novinka, ale politická novinka by to vůbec nebyla, protože by to nebylo po prvé, co lidská hloupost a zloba zvítězila v politice ne nad dokonalostí, ale nad poctivostí dosažitelnou v lidském množství a nad vyšší myšlenkovou úrovní. Ca, c'est de la politique . . . Toto politické novum, jak to nazývá Cassius, inteligentní inteligenci za boj stát nebude, a kdo má jen poněkud vytříbený smysl estetický, sotva v něm uvidí „půvab“.

A poslední odstavec poučné i zábavné epištoly, jak se na nedělní epištolu sluší: „Drsné ovzduší politického

boje není pro inteligenci, která ze své slonovinové věže mává šátečkem nebo vyplazuje jazyk podle opatrných předpisů literární diplomacie (?). Na této frontě jsou vítáni inteligenti, kteří se nebojí risika, den ode dne se menšícího, a dovedou ocenit výhody stále vzrůstající solidarity nového mocného lidového hnutí, neopotřebovaného kompromisy a přemíláním starých a vysloužilých teorií."

Inteligenti, kteří se nebojíte risika, neoslyšte hlas Cassiovy polnice! Risiko ostatně se vůčihledě zmenšuje díky soumraku našich politických stran, lépe řečeno díky úzké příbuznosti Jiřího Stříbrného s jeho politickými konkurenty. Neračte se, prosím, bát, po tom, jak láskyplně byl vinník souzen koalicí a jak měkce dopadl do náruče obecenstva nejmocnějších politických stran, je pravděpodobno, že bonzo Stříbrný přijde do módy. Neopomeňte se přihlásit, dovedete zajisté ocenit výhody stále vzrůstající solidarity Jiřího Stříbrného s politiky bodrých českých stran, zvláště národně demokratické a agrární, které ve skutečnosti republiku ovládají, třebas by se to číselně prokázat nedalo.

Lid už je na straně Stříbrného, ovšem lid Stříbrného, jak už jsme podotkli. Vytvořil mocné hnutí, z něhož Stříbrný doloval prostřednictvím svého tisku prozatím peníze, z něhož však teď bude dobývat i další mandáty. Jde teď o vás, inteligenti, kteří nejste podle Cassiova názoru tak hybní jako drobní čeští lidé a kteří nemáte temperament bodrých trhovců. Jde o to, abyste i vy pochopili, že v Jiřím Stříbrném nám konečně vyrostl vůdce, na něhož jste tak dlouho čekali. Až dosud byl umlčován, hanoben a jiným ničemným způsobem odstraňován s politického jeviště, ale Jiří jako muž nebojácný se nedal, vytrval ve svém gigantickém boji a je vám plně k disposici. Také pro vás platí: jen v něm je život a spása.

Dr. *F. K.*

DOBA A LIDÉ

Albert Russel Erskine:

Monogamie a auta.

Toto pojednání má být odpovědí těm, kteří tvrdívají, že prý automobil, jehož se zmocnily nejširší vrstvy občanů, ničí americké domovy. (U nás se musíme zatím vyjadřovat skromněji o zevšeobecnění tohoto civilisačního dobrodiní.) Autor našeho článku je jedním z vůdčích lidí v americkém automobilovém průmyslu. Snaží se dokázat, že toto tvrzení je vadné, že naopak přispívá k zlepšení a rozmnožení rodinného života.

Lidé, kteří navštívili Spojené státy (studující všech oborů a zejména národohospodáři), vydávají svorně svědectví automobilovému průmyslu jako tvůrci velkých, nových civilisačních hodnot v Americe a ve světě vůbec. Mluvíme o amerikanisování světa, jež je důsledkem průmyslové revoluce přicházející z U. S. A. a má svůj protějšek v oné z osmnáctého století, jejímž dějištěm byla Anglie. Pan Clifford Raymond ve svém „Komentáři k zrození této civilisace" praví, že prý jsme dokázali v posledních letech tak mnoho v krátkém období časovém, že lidský rod může za posledních 5.000 let své historie zaznamenat jen jednou nebo dvakrát podobný úspěch. Vytvořili jsme nové lidové cesty a po prvé v dějinách světa jsme docílili kultury založené na rozšíření skoro všech dobrodiní, jež vyplývají ze zvýšené schopnosti výroby a bohatství této civilisace. Teď je už všeobecně uznáváno, že automobilový průmysl jest největší ze tří nových technických vymožeností, které tohle způsobily.

Automobilový průmysl podle mého úsudku započal něco, co se nedá měřiti ani inženýrsky, ani penězi. Mám za to, že přispívá k biologickému pokroku amerického občanstva a velkému omlazení a renaisanci monogamického života, který je antropology a sociálními vědci uznáván za nejdůležitější požadavek pro každý trvalý pokrok.

Všecky bývalé civilisace do jisté míry pozvedly lidstvo nad do té doby dosažitelnou fysickou hranici jeho možností, ale skoro vždy způsobovaly tak silný rozklad mezi civilisovanými způsoby života a jeho biologickými kořeny, že výsledkem toho byla degenerace rasy. Moderní zprůmyslnění bylo hned od počátku odsuzováno, poněvadž se soudilo, že dojde k témuž výsledku, jako všecky dřívější civilisační způsoby. Kritikové moderní Ameriky horlivě ukazovali na jisté změny v obyčejích a zvyklostech společnosti, o nichž dříve předpokládali, že jsou vládnoucími směry naší doby. Ti, kdo pamatovali „dobré staré časy", pohlíželi na to pesimisticky. Zatím co falešné a degenerované školy nebyly s to, aby ukryly svou radost nad tím, co pokládaly za rozklad starých sociálních jednotek a vžitých mravních zásad.

Říká se nám, že základ naší morálky se změnil. Je to prý výsledek poměštění. A má se za to, že poměštění je nevyhnutelným důsledkem věku strojů, v němž jsme se octli. Cituji typické pozorování Dra Will. Duranta: „Přechod z rolnictví k průmyslu počal se dotýkati mravního chování lidstva. Hospodářská dospělost nastala skoro tak pozdě jako dospělost rozumová; jen ve třídě dělnické se hoch dostatečně uživil a byl schopen oženiti se ve věku 21 let. Mimo tyto řády věk, kdy dochází k osamostatnění, stoupá s každým stupněm zvýšených požadavků na pohodlí — zvláště ve vyšších povoláních. A muž, maje více břemen než kdy jindy, viděl postupem času, že žena je zbavována svých dávných úkolů a povinností bez zásluhy vlastní, jen vývojem továren a strojů. V domácnosti, která nyní byla hodně zbavena své důležitosti a řady úkonů, žena se stala krásným cizopasníkem, živým kusem vnitřní dekorace — a ničím více."

Zvykli jsme si všichni na povrchní pozorování tohoto zjevu. Předpokládá se, že domov zaniká. Děvčata obyčejně se vdávají v pozdějším věku. Děti mít je nemoderní. A všecky tyto mizerie samozřejmě jsou připisovány na vrub našeho věku, strojů, zmechanisovaného života, jehož nejdůležitějším a nejzodpovědnějším činitelem je průmysl automobilový.

Jiný druh kritiků zas ukazuje, že dostatek a bezpečnost, které jsou znaky moderního života, jsouce výsledkem zvýšené výrobnosti a moderního průmyslu, zrušily zákon přirozeného výběru a způsobily proto zmnožení a zachování velkého počtu slabochů a nedochůdčat, kteří by byli bývali bez milosrdenství vyhlazeni v dobách větší vážnosti a chudoby.

Zdá se mi, že kritikové obou těchto škol ignorovali fakta, která byla snadno dostupna svědomitému šetření.

Zběžně pojímaný obraz rozkladu rodinného života zakládá se hlavně na statistikách rozvodových soudů. Tyto statistiky jsou skoro bezcenné. Počet rozvodů v kterémkoliv americkém státě je především sociální funkcí a důsledkem rozvodových zákonů toho kterého státu od Jižní Caroliny, v níž vůbec není rozvodů, až po Nevadu s jejím hotovým průmyslem rozvodovým. Z historických důvodů rozvodové zákony jsou sice různé v jednotlivých státech Unie, ale přece žádný soudný pozorovatel amerického života ani na okamžik by nechtěl tvrdit, že rodinný rozvrat se zvětšuje zároveň se vzdáleností od břehu Atlantiku a Mexického zálivu směrem na sever a na západ. Procento rozvodů není nyní a ani nebylo dříve bezpečným ukazovatelem manželských rozvratů.

Dále často se ukazuje na to, jak prý ženy opouštějí domovy. Srovnáme-li statistiky, ukazuje se, že od doby, kdy se začalo všeobecně uži-

vati aut a elektrických motorů, které vykonávají mocný hospodářský vliv na náš život, asi od r. 1912 procento všech žen od 10 roků věku zaměstnaných mimo domov, pokleslo značně mezi lety 1910—1920.

Další rozbor objevuje ještě zajímavější rys v tomto období. Přes to, že náš průmysl vykazuje rostoucí procento námezdně zaměstnaných žen v továrnách, výroba udržovala se stěží na stejné výši. Jedině v práci kancelářské, úřednické a mezi prodavači pozoruje se znatelné rozmnožení ženských sil. Tato zaměstnání, jak všeobecně je známo, jsou pro ženy jen dočasná. Jsou často jen přípravou pro utvoření domova, poněvadž velký počet moderních manželství má svůj původ ve známosti ze zaměstnání. Značný počet provdaných žen, zaměstnaných mimo domov, zůstává na čas v takových povoláních, mezitím co oba manželé si tvoří pevný hospodářský základ příštího domova.

Není tedy pravda, že moderní průmysl odvádí ženy z jejich domovů, ale je na druhé straně spíše zatěžován snahou poskytovati větší volnost svým zaměstnancům, tedy také ženám, jež mezi ně patří. Stává se jednou z jeho hlavních starostí, jak přizpůsobiti své pracovníky jejich novým povinnostem v harmonii se soukromým jejich životem. Zatím procento vší populace zaměstnané v jakékoliv práci pokleslo, a zápis ve vyšších třídách středních škol a v kolejích (universitách) vzrostl o statisíce. Pouze jedna ze šesti žen zaměstnaných v práci mimo dům je nad 44 leta stará, kdežto u mužů v tomže věku je jeden ze 3. Pouze 1 z 5 žen pracujících mimo dům je ve věku mezi 20—24 lety, kdežto u mužů 1 ze 4. To ukazuje dost jasně, že hospodářská neodvislost žen za moderních podmínek je jen prozatímní a spíše přípravou pro domácí povolání. Nebo ještě lépe: předmanželským provisoriem.

Bližší zkoumání záznamů o porodech vzhledem k zaměstnání rodičů, zejména otců, bude také zajímat toho, kdo chce studovat sociologii současného Američana, jehož život byl prý „zmechanisován".

„Nechcem přivádět na svět a vychovávat rasu lidí chytrackých a nepravdivých, chcem produkovat statečné a životné plémě v této úspěšné zemi." Starý svět vždycky obracel zřetel k nejvyšším duchovním cílům a přece jen ojediněle plodil geniální jedince. Nikdo dosud nenalezl cesty k zajištění této výjimečnosti v nějaké stále se vracející období. (Dědičnost zděděných a získaných vlastností v neztenčené intensitě a kvalitě, jak zbožné přání!) Zdá se, že produkce geniů i bláznů je podobný, ba vztažný proces, a tedy kde je málo výkyvů vzhůru, jde jich právě tak málo do hloubky. Pokud uspořádání společnosti lidské, poznatky a předvídavost mohou urovnávati a říditi skutečnost, jsme oprávněni mít zcela optimistický názor o biologických důsledcích průmyslové civilisace a velké břemeno zodpovědnosti, kterému nechceme nijak lehkomyslně uhýbat, nám však také neztíží skuhráni pesimistů, kteří vini stroje a jejich výrobce z oslabování, ba ničení dosud slušných svalových i mozkových fondů a výkonů civilisované části lidstva.

Bude těžko vykořeniti běžnou představu, že průmyslový kapitalism obětuje své a jiných lidství ve prospěch nahromadění zisků a obětování zlatému teleti, poněvadž tak mnoho lidí rádo tomu věří.

Všimněme si, co se v Americe v posledních letech vskutku stalo. Shledáme, že americké domácnosti prospívá jako nikdy dříve.

V r. 1921 ve Spojených státech bylo zapsáno 10,463.295 automobilů a v r. 1927 počet ten se zvýšil na 23,226.191 aut. Bylo vypočteno, že registrace 7 automobilů automaticky vytvoří novou práci pro jednoho člověka mimo automobilový průmysl. Tak dá se souditi, že registrace tohoto počtu vozů dala hospodářskou existenci nejméně $1^1/_2$ milionům hlav rodin. Je vskutku zajímavo seznati, že v tomže období přibližně 1,300.000 nových rodinných domků bylo vybudováno ve 302 městech Spojených států, o 25.000 nebo více obyvatelích. V této skutečnosti zajisté není příznaku o úpadku americké rodiny.

Důkaz o tom, jak rodinný život se zlepšil a také znásobil, shledává se v okolnosti, že počet odběratelů elektrického světla a síly pro domácnosti v U. S. A. byl v r. 1921 pouze 9,430.000 a v r. 1927 vzrostl na 17,860.288. Průměrný měsíční počet instalovaných koupelnových zařízení v U. S. A. v 1913 byl 39.831, a bylo jich instalováno okolo 100.000 měsíčně od té doby, co automobilů se ročně registrovalo na miliony.

Národní hospodář Eunice Fuller Bernard vypočítává v Survey Graphicu, že moderní americké domácnosti více než desateronásobně zvýšily investice ve strojních zařízeních pro pohodlí a hygienu, nežli v r. 1900.

Mimořádný vzrůst strojních pomůcek v domácnostech lze znamenati v následujících seznamech, sestavených pí Bernardovou. Dle ní v roce 1900 moderní domácnost potřebovala:

ždímačky a pračky za	5	dolarů.
kartáčů a košťat za	5	„
šicího stroje za	25	„
2 bicyklů za	70	„
	105	dolarů,

Dnes domácnost podobné úrovně potřebuje:

1 pracího stroje za	150	dolarů,
1 elektrického stroje šicího za	60	„
1 vyssavače prachu za	50	„
jiných elektrických zařízení za	20	„
1 fonografu za	50	„
1 radia za	70	„
1 telefonu (ročně) za	35	„
1 automobilu za	700	„
	1135	dolarů.

Ovšem, může býti namítáno, že spoléhám na hmotné předměty, abych prokázal, že rodinnému životu je potřebná industrialisace; ale nezapomínám na skutečnost, že americký národ nevydává jen miliony dolarů na zařízení nových domácností, ale že také současně zvyšuje náklady pro budoucí zajištění svých rodin ve formě pojištění a úspor za mnoho bilionů dolarů ročně, což zajisté je příznačné pro odpovědnost a předvídavost, které existují jen u národa životného a zdravého.

V méně než dvanácti letech byli jsme svědky následujícího značného vzrůstu finanční síly, svědčící o úsilí zabezpečiti budoucnost amerických rodin. Spořitelní vklady vzrostly z 4.726,472.768 dol. na 24.096,000.000 dolarů; půjčky z 1.137,600.648 dol. na 6.334,000.000 dolarů; pojištění životní z 20.520,598.000 dol. na 78.492,000.000 dol. Současně je zajímavo, že velký vzrůst byl dosažen přesto, že stavební náklady se značně zvětšily.

Jak je dobře známo, je nyní všeobecný, silný pohyb obyvatelstva z měst do předměstí. Toto stěhování podmiňuje velký počet staveb rodinných domků na dalekém předměstí v zahradních osadách. Vzrůst větších měst ve Spojených státech jakož i vzrůst předměstí ukazuje následující statistika:

Procento populace předměstí:

	v r. 1910	v r. 1920
Boston	55	58
Chicago	11	15
Detroit	9	15
New York	27	29
Philadelphia	22	27
Pittsburgh	48	51
St. Luis	17	18
San Francisko a Oakland	17	19

John C. Long v The Journal of Land and Public Utility Economics napsal: „Za deset let okrsky Long Islandu přiléhající k New Yorku zvýšily svou populaci ze 180.068 na 236.361. Před deseti lety největší část tohoto území pokud pěšky nebo povozem byla dosažitelna od železničních stanic, byla už obydlena. Dnes staví se domy podél cest, vzdálených deset mil i více od stanice." Tato decentralisace obyvatelstva byla možna jen pomocí automobilového průmyslu. Betonové silnice vzrostly z 15.991 míle v r. 1901 na 50.521 v r. 1927. A pozoru-

hodná část těchto tratí procházela předměstími, která se stala středem značného stavebního ruchu.

Snad není zapotřebí poznamenati, že zvýšení počtu porodů v nemocnicích je jiný důkaz postupujícího zlepšení standartu rodinného života v Americe. Jeden z nejvýznačnějších statistických zjevů našeho věku jest neobyčejně vysoký počet porodů v předměstích oproti vnitřnímu městu. Ewanston a Oak Park ve státě Illinois právě před branami Chicaga na příklad mají takový počet porodů, který může závodit s počtem v Japonsku a ten přec dal před časem vzniknout heslu „žluté nebezpečí". Bylo mi řečeno, že tento mimořádný počet porodů v obou předměstích Chicaga je z části důsledkem příznivé okolnosti, že obě města mají porodnice a velký počet osobních aut rodinných, která umožňují život v periferii v zahradních domcích, daleko od pracovního střediska.

V této souvislosti cituji zajímavé pozorování našeho obchodního departementu ve Washingtoně:

Moderní touha po rekreačních možnostech v přírodě spolu s bezpečností v ulicích s malou frekvencí, způsobuje hromadné stěhování rodin s dětmi na vzdálené předměstí, kdežto bezdětní lidé se stěhují do měst, kde mají větší pohodlí v činžovních domech, ale menší volnost a vzduch.

Tyto skutečnosti souhlasí s výsledky jiných statistik a to vše, zdá se mi, že odporuje tvrzení jako by v moderní společnosti zanikal přirozený výběr. Je pravda, že ve velké míře jsme hotovi s hrubým přirozeným výběrem barbarských dob, ale naše hospodářská soustava vede nás k nové formě přirozené selekce. Ji odděluje se ona část společnosti, která je nakloněna k domácímu životu a výchově dětí od oné části, která necítí tuto společenskou a rasovou potřebu. Výsledek může býti předvídán. Průběhem několika generací americký národ bude populací zřetelně monogamickou. A tak věk strojů a automobil nejen nepřekáží pokroku národnímu, jak pesimisté se domnívají, nýbrž ve skutečnosti osvědčí se jako záruka biologického pokroku amerického národa.

(„North Amerikan Review".)

ŽIVOT A INSTITUCE

Dr. Jan Havlasa:

Opium.

V Ženevě dne 3. září 1929.

Náhoda je rozmarná paní a libuje si v nečekaných žertících, kterým se obyčejně říká ironie osudu. Některý ten žertík není postiženému ani dost málo příjemný, některý se dokonce stane osudným. Ale ten poslední, který si náhoda dovolila na můj účet, není zcela nepříjemný. Tento obrat je čistě obrazný a není míněn finančně. V doslovném smyslu bylo by přesnější, kdybych řekl, že tento žert jde na účet nějakého půl tuctu vlád a Společnosti Národů, jejímž sídlem je rozkošná Ženeva. Neboť přes půl tuctu vlád a Společnost Národů financují mezinárodní Vyšetřující Komisi Opiovou, jež se dnes po prvé sešla a osobně seznámila, a jež v několika dnech se vydá na pestré putování po zemích Dalekého Východu.

Nuže, ironie osudu spočívá v tom, že jsem jedním ze tří členů této mezinárodní komise, a že odjakživa mně bylo málo věcí tak protivno jako právě opium. Nemohu za to, ale jsem tak nezajímavě utvořen, že nikdy mne nebavily ani mně neimponovaly pohlavní a jiné zvrácenosti ani rozkoše, k jejichž vyvolání je nutno používat prostředků, abych tak řekl, abnormálních. Jdu tak daleko, že seznam oněch abnormálních prostředků začínám už pepřením, jež by mně bránilo vychutnání přirozených kvalit jídla. Ale od pepření k opiu je nesmírně daleko. Totož v životě. V literatuře jsou si ty dvě věci velmi blízko. Mnoho básníků a romanciérů opiem prostě opepřili své výplody, celkem o opiu nic nevědouce. Stalo se to dokonce módou. Nepropadl jsem té módě nikdy předně proto, že při psaní jsem si nikdy na módy nepotrpěl, ale hlavně proto, že ze svých dřívějších cest po světě a po Dalekém Východě jsem přece jenom něco věděl o tom opiu. Nikoli mnoho, ale dost, abych rozpoznal, jak zoufale hloupoučká je většina toho básnění a fantazírování o opiu. Rozhodně však o něm nevím dost, abych mohl být zván znalcem opia a opiového problému.

Na štěstí Rada Společnosti, když mé jméno předložila, navrhujíc mé zvolení, neodvolávala se na mé znalectví opia, nýbrž na to, že jsem znalcem Dalekého Východu. Stejně je s mými novými kolegy. Vědí toho o opiu stejně málo a snad ještě méně, ale jeden z nich už předsedal jiné mezinárodní komisi zaměstnávající se výměnou obyvatelstva mezi Tureckem a Řeckem, a druhý je finanční odborník. Vedle toho poslání této mise vyžaduje si jakési diplomatičnosti, a dva z nás jsme byli uvedeni jako diplomaté. Všichni tři jsme příslušníky národů, jež na opiové otázce nemají přímého zájmu, nebo řekněme přesněji, na otázce kouření opia. A podle stejné nebo obdobné zásady bylo snad spíše vítáno, že žádný z nás tří do té věci nejde s nějakým předběžným znalectvím, jež velmi často je souznačno s nepřekonatelným zaujetím ve smyslu příznivém nebo nepříznivém.

Že asi každý z nás má předsudek proti opiu, sotva kdo by mohl pochybovat. A nikdo se nás po tom neptal. Tento předsudek ostatně vyznávají všecky ty vlády, které peněžně přispěly na vyslání této komise a nabídly jí své pohostinství. Jakási komplikace pro mysliciho člověka vzniká ovšem tím, že ty vlády také mají z opia až doposud ohromné důchody. Tak ohromné, že jejich příspěvky na naši komisi znamenají v některých případech jen zlomek peněžité částky, které jim z opia vyplyne za jeden jeden jediný den. Přes to však tyto vlády slavnostně prohlašují už po leta při každé příležitosti, že se chtějí zbavit opiového zla. A nikdo nemůže být ani na okamžik v pochybách, že Společnost Národů vzala už dávno za slovo tyto své členy a chce věřit v jejich upřímnost. Pro boj proti opiu a nebezpečným návykovým drogám je tu hned celá sekce, jež nikdy nejevila ochoty k tomu, aby tyto choulostivé problémy řešila v rukavičkách. Dokonce by se dalo říci, že právě stanovisko Společnosti Národů k opiovému problému je zkouškou a dokladem toho, zda Společnost Národů je pouze hračkou a formalitou, či vážným útvarem, kolem něhož musí vykrystalisovat nový svět, nemá-li svět jít ke všem čertům.

O vážnosti a rozsahu opiového problému se přirozeně soudy značně rozbíhají. Je tomu tak se vším. Je mnoho lidí, o jejichž inteligenci ani dobré vůli nedá se pochybovat, a kteří nad tímto problémem krčí rameny, ba odpírají vidět v té věci vůbec nějaký problém, s kterým by se musilo dělati tolik hluku. Jsou jiní, kteří zas nevěří v upřímnost vlád při řešení opiového problému ani v účinnost Společnosti Národů. Není teď zapotřebí, abychom vyjmenovávali všechny kategorie lidí vzhledem k opiovému problému. Ale mohli bychom ještě připomenout, že je také mnoho těch, a to právě nejzkušenějších a myšlenkově nejpevnějších, kteří jdou tak daleko, že v opiovém problému vidí dokonce onen nejdůležitější hned po problému válek a zbrojení.

To je veliké slovo. Druhý nejdůležitější problém dnešního světa, veškerého lidstva a dvacátého století. Konečně s těmi válkami a zbrojením to ještě ujde. První jsme pocítili na svém těle a druhé cítíme pořád. Každý si umí vypočítat, kolik by se ušetřilo, kdyby se bláznivě nezbrojilo, a mnozí si dovedou představit, co vše dalo by se vykonat s oněmi penězi moudřejšího. Nejméně už těší většinu lidí vyhlídka na brzké vypuknutí zas nějakého vraždění ve velkém, nějakého ničení hodnot a mrhání energie. Ale že po tomto problému by přišel v důležitosti na řadu hned onen opiový? Co je do opia a po opiu na příklad nám, Republice československé?

Pravděpodobně mnozí lidé u nás vůbec dobře ani nevědí, co jest to opium, a celkem se tomu nelze divit. Vědí-li, že opium je zaschlá, mléčná šťáva nezralých makovic některých druhů máků, kterou miliony lidí pojídají v pilulkách nebo kouří, nejsou na tom o mnoho

kpe ve své znalosti problému, ba tím spíše se mohou pozastavit nad tím, že takovou věc významu nanejvýše místního by někdo chtěl nafukovat na otázku světového významu, ba dokonce na druhý nejdůležitější problém všeho současného lidstva. Teprve tehdy, když někomu je známo, že morfin a heroin, dvě z nejnebezpečnějších návykových drog, jsou deriváty opia, neboli, že opium je surovinou pro jejich výrobu, nastává možnost, že ten někdo nebude mít hned pohotově úsměch pro opium jako druhý nejtěžší problém civilisace dvacátého století. A pak je tu ovšem ještě poměrně nepatrný počet oněch vzdělaných romantiků, kteří z beletrie si utvořili fantastické představy o opiu a skoro pravidelně si opium pletou s hašišem nebo s kokainem, ale nejčastěji s oběma těmito narkotiky.

Takovými omyly se hemží dokonce i docela vážná literatura cestopisecká světových národů. Už i nejstarší nedorozumění cestopisecká, jež pak měla za následek podráždění obraznosti básníků a romanopisců, vznikla právě tím zaměňováním účinků hašiše za působení opia. Jaké nesmysly zplodili v tom svém platonickém opojení opiovém i taci básníci a prosaisté, jako třebas Baudelaire a Dickens, poskytlo by materiálu pro celou humoristickou sbírku dokladů o nevědeckosti a nepřesnosti básnické tvorby, o její věcné neodpovědnosti, pro niž ostatně dalo by se najít stejně mnoho nebo ještě více dokladů na každém jiném poli, při kterémkoli jiném námětu a předmětu. A poněvadž opium je právě v módě, ta sbírka by mohla vycházet na pokračování. Rozhodně by v ní bylo nejedno jméno dnes dobře známých, žijících spisovatelů, kteří ve skutečnosti o tom nešťastném opiu nevědí o mnoho více, než ponocný ze Zlámané Lhoty, ale dokázali pustit uzdu své bujné fantasii a pobláznit tisíce lidí, pro něž četba velmi často se stává vlastně také jen druhem opia, více nebo méně škodlivým podle jedincových disposic a podle okolností.

Základní, zásadní a nejčastěji se vyskytující popletení pojmů vyplývá ze ztotožnění hašiše s opiem a z předpokladu, že účinky obou těchto drog jsou stejné nebo podobné. Za hašiš je odpovědno indické konopí, Cannabis indica, ale jen v teplejším nebo horkém podnebí. Pryskyřičný výron stopečnatých žlázek v květenství samičích rostlin a sušené vrcholky plodné vyznačují se omamným pachem a poskytují látku pro rozmanité přípravky narkotické, jež buď kouřením nebo pojídáním nebo pitím způsobují opojení úměrné s vydatnosti příměsi, s poddajností požívače, se stupněm jeho náruživosti a s okolnostmi rázu fysiologického nebo psychologického, jež k opojení vedou, jemu předcházejí a je doprovázejí. Ale toto opojení se velmi často projevuje dříve nebo později zuřením, bai vražděním na potkání, a zdá se, že vždy je doprovázeno stavy halucinačními ve vyšším nebo nižším stupni. Účinek opia naopak se vyznačuje otupěním smyslů, jež při návyku a náruživosti se stává chronickým, ba často téměř nepřetržitým stavem a vede k známé, příslovečné vyzáblosti obětí, k jejich zanedbávání vlastní výživy i rodin a následkem toho k bídě a k nemocem, jež porušují ekonomickou rovnováhu, činí obtížným rozumné řešení sociálních problémů a usnadňují šíření nákaz i do vrstev obyvatelstva opiovou neřestí nedotčených.

Jiná nebezpečná droga často zaměňovaná s opiem je kokain, jež jako kodein vyrábí se z listí koky, keříku z čeledi blízce příbuzné našemu šťavelu a lnu. Tento prudce jedovatý alkaloid má svůj význam v lékařství, kde se ho s úspěchem užívá na místní umrtvení citlivosti, ale svádí při častém užívání nelékařském k návyku a náruživosti, jež stávají se podle mínění mnohých autorit ještě osudnějším zotročením, než morfinism, a vedou k naprosté, často beznadějné zkáze fysické, duševní i morální. Už i pouhé žvýkání svěžího nebo sušeného listí tohoto úhledného keře, ode dávna rozšířené v jihoamerických Andách mezi domorodci, působí opojení, jež při mírnějším použití se rovnalo okamžitému překonání tělesné únavy a proto bylo od Indiánů praktikováno.

Že opium i jeho derivát, morfium, mají své nesporné místo mezi důležitými a do značné míry nenahraditelnými léčivy, pokud jejich použití je řízeno vzdělaným a odpovědným lékařem, jest obecně známo. To nelze říci o heroinu, jiné přípravce z opia, jejíž účel je výhradně škodlivý a vedoucí k nebezpečnému návyku, nevyhnutelně se měnícímu v neřest a končícímu tělesným, duševním i mravním rozvratem oběti právě tak, jako se jím končí morfinism. Jakým způsobem se zneužívá jak kokainu a kodeinu, tak morfia a heroinu, je celkem zbytečno vykládat. Mne to nebaví a některého čtenáře po případě by tyto výklady mohly zlákat k pokusům. Jaké zlo morfinism působí, je konečně dosti známo aspoň v hrubých obrysech. Je však méně známo, že na příklad ve Spojených státech počet obětí morfinismu se odhaduje až na tři miliony, a že bujení zločinnosti je v přímé souvislosti s mravní neodpovědností přivoděnou morfinismem, vůbec nikdo by se neopovážil vyvracet.

A tím dostává se i ten, kdo byl by náchylen pochybovat o významu opiového problému, k nezvratnému faktu, že pěstování máku setého, prudce surového opia a výroba morfia z něho nejsou věcí týkající se jen té neb oné země, toho neb onoho národa, nýbrž zájmem celého světa, problémem veškeré lidské společnosti a tedy též otázkou, kterou se může a musí zaměstnávat Společnost národů a které přikládat druhý největší význam mezi všemi problémy světovými není ani dost málo přeháněním a nadsázkou. Morfinism a zneužívání jiných drog pro lékařství užitečných, jakož i návyk a náruživost při užívání drog jinak vůbec neužitečných staly se už přízrakem v mnohých státech a mezi mnohými civilisovanými národy, a jejich příšerné následky nejsou zcela neznámy ani u nás. Až posud lze u nás mluvit snad hlavně jen o případech ojedinělých, ale vlna těchto celkem ubohých, pošetilých neřestí, zmocňující se jinde celých vrstev společenských a ohrožující zvláště dospívající pokolení, nemohla by, než zasáhnouti též k nám ze sousedství už nakaženého a vposled postaviti nás před skutečnost, jež prozatím může se nám zdáti skoro nepředstavitelnou.

Ale pouhá ta okolnost, že jiné země a jiné národy jsou již vážně ohroženy oním přízrakem nebezpečných drog a nízkých, zbytečných neřestí, stačí pro myslícího člověka, aby chápal význam celého tohoto složitého a přece jednoduchého problému. V této době žádný problém není čistě místní a dříve nebo později, přímo nebo nepřímo působí na celý svět. Má-li vůbec svět být zachráněn, nutně se stanou obecným problémem i mnohé věci a okolnosti, jež ještě podnes jsou pokládány za otázku nejen té neb oné země, toho neb onoho národa, nýbrž hlavně toho neb onoho jedince. Pokud lidstvo si neuvědomí, že hromadné obelhávání lidstva různými podvody není soukromou věcí obelhávaných a ohlupovaných, a že na příklad ani neodpovědné, bezmyšlenkovité plození dětí není pražádným svatým právem jedince, který není zdráv anebo nemůže dětem věnovat potřebné péče, ba ani výživy, nýbrž otázkou týkající se vůbec lidské společnosti, není naděje, že svět mohl by se vyhnout pohromám ještě mnohem horším, než byly ty, kterými už prošel a prochází.

Není tedy morfinismus tím jediným přízračným chapadlem, jímž opiový problém zasahuje z Dalekého Východu do všech zemí celičkého světa. Postačí si připomenout, že miliony lidí umírají rok co rok hladem nebo podvýživou v Číně a v Indii, a že v těchto dvou ohromných zemích je na tisíce, ba na statisíce akrů půdy právě nejúrodnější věnováno pěstování máku setého místo obilnin, jichž tyto dvě země potřebují pro více, než sedm set milionů svého obyvatelstva. Není zapotřebí zvláštní duchaplnosti, aby si kdokoliv ujasnil jaký by mělo význam, kdyby místo pěstování zbytečné, ba škodu působící plodiny byla rozmnožena domácí zásoba potřebné výživy. A nejde tu jen o miliony umírajících lidí, o šíření nákaz do sousedních oblastí, o národohospodářské znehodnocení lidské energie a širých okrsků: produkce opia nad uznanou a kontrolovanou potřebu lékařskou je nejen sama v sobě zbytečná, nýbrž plodí zlo jak těm, kteří ho užívají návykově a náruživě, tak vůbec celému světu nejen jejich prostřednictvím a bezprostředním následkem jejich náruživosti pro jejich rodiny a pro okolí, nýbrž i znemravňováním lidské společnosti, pro niž lákadlo bohatých zisků plynoucích z prodeje opia, ať zákonem schváleného, ať podloudného, znamená vždy změtení pojmů dobra a zla, změlčení pocitu odpovědnosti a celý řetěz násilností, jež zřetelně i potají podmílají rozumnost a slušnost v národním a mezinárodním organismu, ale také celý řetěz nezdravých pokrytectví a

úskoků, jež trvalejší a spolehlivé dorozumění světa činí takřka nemožným.

O tom, že pokrytectví a neupřímnost ve světě převládají, nebude asi sporu mezi lidmi rozumnými: nedávná světová válka byla toho dokladem až příliš výmluvným a přece byla jen hračkou proti tomu, co od té doby lidstvo si velmi pilně připravuje pro další zábavy toho druhu. A z tohoto pokrytectví, z té neupřímnosti vyplývá mimo jiné také naprostá nespolehlivost všech údajů o opiu, o jeho pěstování a spotřebě. Připouští se obecně, že na příklad v Indii kultivaci opiového máku bylo v roce 1881 věnováno přes milion akrů, ale o dnešním stavu se údaje tak rozcházejí, že je takřka zbytečno je uvádět. Je jich skutečně na 200.000, jak uvádějí úřední číslice anebo při nejmenším dvakráte tolik, jak tvrdí někteří znalci a přísní posuzovatelé? Produkuje se ročně v celém světě toho opia desetkráte nebo padesátkráte více, než kolik by si vyžadovala legitimní potřeba lékařská? Jsou opravdu na příklad v chráněných indických státech, tedy mimo Britskou Indii, tajné zásoby, které by stačily světové spotřebě na dvě stě let, jak se tu a tam pošeptává anebo strach má velké oči? Záleží konečně na tom, zda Čína dává do oběhu rok co rok deset tisíc tun opia, jak se domnívají optimisté nebo třicet tisíc tun, jak tvrdí pesimisté, anebo snad jsou nejblíže pravdě sami Číňané, kteří jdou ve svém optimismu tak nízko, že se stává skutečně zbytečným jejich odhady uvádět, leda bychom k tomu chtěli přičinit poznámky zbytečně nelichotivé pro mentalitu veliké části lidstva? Kolik milionů požívačů opia je dnes v Indii, kolik milionů kuřáků je dnes v Číně?

Ve své přípravě pro studium opiového problému odstrkávám všechny tyto dohady jako zbytečné. Hlavní pro mne jest, že tento problém byl by naléhavý až tehdy, kdyby byly poměry jen takové, jak je uvádějí ti největší pokrytci a lháři, a dobře vím, že jsou stokráte horší. A spokojuji se s tím, že prostě pokrčím rameny nad těmi ubožáky, kteří by chtěli přirovnávat v jakémkoli smyslu na příklad otázku alkoholu k problému opiovému. Pro mne stačí ta nesporná okolnost, že alkohol se velmi lehce vyrábí z plodin, jichž pěstování je nevyhnutelné, poněvadž jsou to současně nenahraditelné živiny všeho lidstva, kdežto opiový mák lze vyplenit až na kontrolované pole sloužící lékařské potřebě, a nikdo na světě nebude na tom za mák hůře, naopak, kdekdo na celém světě bude na tom lépe, přímo nebo nepřímo právě následkem toho, že Papaversomniferum dáno bylo definitivně a neodvolatelně na index veškeré civilisace. V době aeroplánů i malé políčko máku setého je tím méně zatajitelno, a to hlavně v době květu, že tato rostlina si vyžaduje určitého druhu půdy a tedy by se vědělo, kde po ní pátrat i v oblastech, které jsou administrativně méně poddajné a ovladnutelné anebo po případě posud nepoddajné, místy až nepřístupné po zemi i po vodě, ale nikoli ze vzduchu bombám, ničicím nezákonná pole.

Ostatně tyto extrémy byly by poměrně tak řídké, že vůbec nepadají na váhu. Mnohem významnější jest, že v tomto druhém čtvrtstoletí věku dvacátého a v tomto druhém desítiletí po ukončení světového debaklu vidíme po všech konferencích a kongresech a slavnostních prohlášeních, po všem tom pokryteckém kňourání na příklad Persii, jež překotně zvětšuje svou opiovou produkci především pro mezinárodní obchod a tím staví se na ekonomický podklad, který vlastně neměl by vůbec být přípustný mezi slušnými národy. Nezáleží teď na tom, do jaké míry také jiné státy už následují anebo v budoucnu by mohly následovat příkladu Persie. Pro tuto chvíli nám postačí, řekneme-li si, že seřaděny podle množství své roční produkce opia, ty země mají v čele Čínu, Indii a Persii, po nichž následují Turecko, Jugoslavie, Řecko, Bulharsko a Egypt, ale opium pod rukou se pěstuje také ještě v Sibiři, ve střední Asii, v Burně, v Indočíně a jinde, kdežto v Korei, ovládané Japonskem, zdá se, jako by domácí produkce byla diktována jen lékařskou potřebou a přísně regulována státním dohledem.

Je každému zřejmo, že v podstatě opium, jiné drogy návykové a nebezpečnou náruživost způsobující a pěstování máku setého tvoří jeden neoddělitelný problém, větvící se do otázek národohospodářských, lékařských, mravních a politických tak spletitě, že nikdy a nikde není možno se dotknouti jedné stránky problému a při tom se vyhnouti všem ostatním stránkám. Ale úřední název naší komise jest: Komise na vyšetřování dohledu na kouření opia v Dalekém Východě, totiž Commission d'enquete sur le controle de l'opium a fumer en Extrême Orient, Commission of enquiry into the control of opium smoking in the Far East. A to znamená, že do naší kompetence nespadá přímo ani otázka pěstování opia, ani pojídání opia v Indii, ani problém jiných nebezpečných drog, ani jiné země mimo Daleký Východ. Avšak Čína se postavila proti vyslání této komise a nepřipustí ji na své území v jejím úředním poslání. Tedy do naší kompetence nespadá ani Čína, hlavní kuřák opia.

To vše jsou také ironie osudu. Ale nejsou snad tak docela nečekané. Rozhodně to nejsou žertíky. A bylo by nespravedlivé obviňovat z nich náhodu, tu rozmarnou paní. Ano, náhodou můžeme jednou zhostit náhodu jakýchkoli výtek, a obvinění.

NOVÉ KNIHY.

Karel Engliš: Krise a ceny. Vydal Fr. Borový v Praze. Stran 48. Brož. Kč 4·—. Zůstane trvalou zásluhou univ. prof. Dra Karla Engliše, že své zkušenosti získané vykonáváním resortu ministerstva financí, tedy jistě v důkladné praksi, neponechává pro sebe a dovedl až dosud vždy vynalézt čas, aby je buď formou novinářských článků, neb knižně sdělil naší veřejnosti. V brožuře, kterou máme před sebou, shrnul svá pojednání z roku 1930 až 31 uveřejňovaná v „Lidových Novinách" do těchto čtyř kapitol.

1. Rozbor cenové struktury hospodářské. 2. Světová deflace a zvýšená produktivita příčinami dnešní hospodářské krise. 3. Úkoly státu při řešení deflační krise hospodářské. 4. Dvojí kapitalismus. V těchto kapitolách na vědeckém podkladě, ale způsobem srozumitelným dovolil, že dnešní světová a z ní plynoucí naše hospodářská krise, tkví v podstatě svými kořeny v problému cenovém. Je to knížka, po níž s prospěchem sáhne každý, kdo jakýmkoliv způsobem se účastní procesu, kterým je náš hospodářský život.

INSERUJTE v PŘÍTOMNOSTI

Velký výběr

plnicích per (Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

K. Vágner, Brno-Česká 16.

NOVÉ KNIHY.

H. M. Parshley: Wells a Huxley vykládají o životě a jeho budoucnosti. Článek tento vyšel v časopise „Books", příloze New York Herald Tribune dne 1. února 1931, k americkému vydání Wells-Huxleyova díla „Věda o životě", která v českém překladu vychází v nakladatelství Fr. Borový.

Včera večer jsem slyšel vykládat Max Eastmana na přednášce, že nedostatek myšlenky v moderní poesii je do značné míry způsoben tím, že roli výchovnou a informační, kterou dříve vykonávali basníci, převzala věda. Básně jsou pro čtenáře prázdné a bez jakéhokoliv smyslu, poněvadž básníci nejsou schopni anebo nemohou vykonávati tak strašné intelektuální úsilí, kterého je třeba, aby strávili moderní vědu a použili ji ve svých dílech. Ať je tomu jakkoliv s básnictvím, je to jistě velmi zlé pro rozšíření vědy. Vědátoři jsou totiž do jisté míry také pro veřejnost nesrozumitelní. Jejich soukromá řeč je cizí všem, až na několik zasvěcenců, a oni sami téměř všichni jsou špatnými překladateli. Je zřejmě třeba společného úsilí: vědce s jeho bohatstvím vědění a literáta s jeho darem řeči. Vědy, Básnictví & Spol.

A zde to máme. Ale nejprve dovolte, abych se vrátil do studentských let a připomněl „Annu Veroniku", nyní úplně zapomenutou k velké škodě pro mládež. Wells (abychom šli ještě dále) pracoval v biologické laboratoři a ve svém křišťálovém a podivně prorockém románu předvedl své postavy v tomto prostředí při práci „s dlouhým jemným kusem jasně zbarveného parafinového pásu, obsahujícího mikroskopické úseky". (Cituji zpaměti a nikoliv přesně.) Literát v tomto případě není jako moderní básníci. Zná též něco. A tak ve „Vědě o životě" máme opravdového spisovatele a básníka v jistém smyslu. Máme tu jeho syna, učence z koleje Trojice, který se věnuje vědeckému bádání. A máme tu Juliana Huxleye, profesora zoologie, který je pln biologických vědomostí a dovede také psáti. Tato trojice „tři v jedné osobě" vytváří trojjediného autora této knihy o životě, a jednota, jaké se tu dosáhlo, zahanbila by i křesťanského metafysika. Je to zvláštní. Neradím nikomu, aby chtěl vybírati věty nebo díly a tvrdit „tohle dělal Wells a tohle Huxley". A při tom styl je dobrý a odpovídá látce. Je jednoduchý, jasný a živý. Není tu únavných zlozvyků, jakými se hemží díla popularisátorů.

To je tedy zlatá příležitost pro Eastmanova básníka. A je to též jedinečná příležitost pro pana Kohokoli (jméno, které dal trojjediný autor průměrnému občanu), aby se naučil něčemu z toho, co Davenport nazývá „zřejmě nejdůležitější vědou pro nás od té doby, co žijeme" — z biologie. Tato kniha je nejenom nejlepší ze všech populárních přehledů vědy o životě, ale také největší. Tři svazky obsahují 1514 stran zároveň s indexem, který zabírá 33 stránek, a je tu několik set ilustrací dobře kreslených a vědecky přesných. Pročetl jsem knihu stránku za stránkou sotva za týden. A je to docela možné, máte-li trochu vlastního zájmu, poněvadž umění romanopisce uspořádalo celek velmi obratně. Dovede skončit v pravý čas, změnit scénu, vrátit se, když k tomu čas uzrál atd. Ale taková horlivost není nutna a ani bychom ji příliš nedoporučovali. Kniha je plna kapitol a oddílů a hodí se k lehké četbě. Můžete se dočíst o Freudovi a jeho skupině za půl hodiny. Dědičnost zabírá oddíl na dvě hodiny. Embryologie, hypnosa, výživa, dnešní morálka, proměnlivost, základy fysiologie, určení pohlaví, choroby, pud a inteligence, kontrola porodů, chování zvířat a nauka o behaviorismu... sto předmětů bezprostředního zájmu se tu projednává ve zhuštěné formě. A ovšem evoluci, ekologii a nervové i vnitřní žlázní kontrole se tu věnuje značné místo.

A při tom to není žádná učebnice. Nejsou tu žádné odkazy za několika málo citáty. Není tu otázek k zopakování. Nejsou tu nahromaděny spousty podrobností, které je možno zapomenouti. Není tu žádné výchovné kostry, která tuhne v kloubech a proráží tu a tam svou šedivou masou skrze vábivý povrch. Žádný přednáškový kurs nikdy neobsáhl tolik poli, neměl té důležitosti a nestrhl na sebe tolik zájmu.

Úvodem se nám říká, jak moderní vědomosti žádají nového výkladu jak v dějinách, tak ve vědách exaktních a na jiných polích, aby si lidé mohli uvědomit svůj vztah k minulosti a své dnešní příležitosti.

> „Změnilo se, prohloubilo a zmohutnělo naše poznání života a znalost jeho dějů. Veliké a vzrůstající množství faktů o životě, jak jde mimo nás a postupuje v nás, dáno k disposici praktickému použití. Odráží se ve veškerém našem chování; vrhá nové světlo na naše mravní názory; naznačuje lepší metody lidské součinnosti. Vnucuje moderní pojem sociální služby a ukazuje nám nové možnosti a nová oproštění."

Autoři nám slibují vše jasně podati a zjednodušiti, „popsati život, jehož je čtenář součástí, sděliti, co je o něm bezpečně známo, pohovořiti si o tom, jaké vládnou o něm názory, a činiti z toho pokud možno nejvíce praktických závěrů pro život." Pak je tu trochu diskuse o tom, co život jest, kde se může vyskytovat, a jak se vyvíjela věda o něm. Život je správně definován jako drama pohybu, metabolismu a rozmnožování, čímž se liší od říše nerostné a od všech projevů neživé přírody. A autoři říkají toto o stanovisku člověka k vědě.

> „Velký věk Řecka znamenal dobu, kdy se výjimečně vyvíjela myšlenková odvaha ve starém světě. Člověk vždy byl a dosud je snad pudově nakloněn cítit ochromení a hrůzu z holé skutečnosti; nejtěžším úkolem vychovatele jest naučiti ho dívati se faktům přímo do očí. Jest od přírody zvědav — ano, ale jest uboze a skrytě zvědav. Nerad bývá přistižen, že se na něco dívá, a nerad upadá do podzření, že o něčem přemýšlí. Čistá otevřenost o našem těle jest teprve poslední vymožeností naší civilisace... Odpor k biologickému vědění není nikterak mrtev. Je to stálé úsilí odpírati fysiologické a pathologické vědomosti lidem, kteří by jich mohli blahodárně prakticky využíti."

Autoři takového stanoviska nemají. Vzali si za úkol stanoviti jasně, co je známo a co o tom myslí... „A tak dostáváme se až ke známému nám životu ve městě a na ulici, doma a v laboratoři a k jeho vyhlídkám do budoucnosti."

V knize první je popsána všeobecně činnost lidského stroje. Pak ve vhodném pořádku defilují před námi hlavní druhy zvířat a rostlin a za nimi pak jdou „fakta evoluce". Čtvrtá kniha zajímá se o vývoj jedince a dědičnost (abeceda genetiky), proměnlivost, darwinismus a mystické teorie evoluce. Pátá kniha mluví o dějinách a dobrodružstvích života a v ní čteme o kosmologickém dění, o původu života a vývoji zkamenělých druhů až do příchodu dnešního člověka. Tato část přechází k rozsáhlejšímu pojednání o ekologii, o zvycích a životních podmínkách zvířat. V kapitole o zdraví a nemoci čteme o mikrobech, vitaminech, ultrafialových paprscích, epidemiích a hlavních příčinách smrti u dnešního člověka. Kniha pátá se zabývá chováním živých tvorů, počínajíc tropismy a vedouc až k vědomí. Zde se mnoho mluví o kůře lidského mozku, vrhá se pohled na moderní myšlenkové školy, zabývající se behaviorismem, je tu výtečná analysa hysterie a jiných abnormálních stavů a nejlepší krátký výklad Freudovy nauky a oborů příbuzných, jaký jsem kdy viděl. Autoři jsou kritičtí, ale celkem uznávají to, co považují za cenný a významný pohled do lidského ducha. „Nechť naše kritika není považována za snižování jejich díla anebo dokonce za zmenšování Freudova významu. Jméno Zikmunda Freuda je v dějinách lidské myšlenky tak důležité, jako jméno Charlese Darwina." Pak přijdou na řadu moderní představy o lidské duši a trochu z „pomezní vědy", telepatie, „psychických jevů" atd. Poslední kniha mluví o základních zvláštnostech lidského druhu a v ní přehlíží sociální instituce a sociální změny. Není tu mnoho sociologie, ale jsou tu její důsledky. Ve všem tomto autoři jsou pozoruhodně znamenitě informováni téměř v každém oboru. Jsou podivuhodně pečliví a úzkostliví, aby rozlišovali vědecký fakt od jeho výkladu a jeho filosofických důsledků. Pokud mohu přehlédnouti, je jejich přesnost ve věci faktů prakticky bezvadná (v celém díle našel jsem jen několik málo tiskových chyb) a v celku jsou velmi bedliví při všech otázkách pochybného výkladu. Myslím, že se poněkud déle zdržují u hypnotismu, náboženství a „psychického bádání", ačkoli není nijak možno říci, že by byli nějak v tomto oboru důvěřiví, a v celku jim věnují málo místa. Je tu úvaha o eugenice, ale podotýká se, že je to „pouze slovo pro něco, co dosud zůstává neuskutečnitelnou myšlenkou." Zastávají se tu silně darwinismu a teorie přírodního výběru jako největšího faktora při evoluci a činí tak s novou i starou a přijatelnou logikou. Tu je mohutná odpověď těm, kteří nedávno vystoupili s novým tvrzením, že Darwin nemá pravdu. A každému jinému biologickému a psychologickému názoru současného významu a zájmu, zdají se tu věnovati dobře vyvážený a rozumný zřetel. Není tu žádné propagandy pro socialismus a něco podobného. Není tu žádných „Lidí jako bohů".

Při vlastním psaní tohoto díla snažili se autoři velmi málo, aby tuto dávku osladili. Je tu trochu klidného humoru, velké množství grafických a důmyslně názorných ilustrací a obratné uspořádání látky, o kterém jsme se už zmínili. Ale jasnost a jistota výrazu jim zřejmě tanula na mysli v přední řadě. Kniha je určena pro veřejnost, ale není nijak „populární" v hanlivém slova smyslu. Je vážná, obšírná a přísná. Zkrátka, její uveřejnění znamená pěknou poklonu všeobecnému čtenáři.

Nové knihy rekordního ročníku Serie Sfinx

OTOMAR SCHÄFER

POHROMA

Román

Toť osud, jakých válka přinesla mnoho. Muž voják se po letech vrací ze zajetí a nalezne svou ženu provdanou za jiného a kolem ní dvě děti, které nejsou jeho. Zde je láska k jedné ženě a proti ní jiný muž, církev, která onu ženu muži dala, a stát, který nový svazek chrání. Šmakal se vrátil do svého statku a níkdo kromě syna ho nepoznal; dali mu kus chleba a vyhnali ho jako žebráka. Nyní nastává boj o právo. Na jedné straně otec a syn a na druhé straně pytláci, žárliví vlastníci půdy a zločinný muž Zwanziger. A za švím leží jakási stará vražda, která v bouřlivých nocích děsí. Pravda pozvolna nabývá půdy, Šmakalovi se vrací láska ženy i láska nevlastních dětí. Pytláka odklidí konečně z cesty vyšší moc než morálka a román lidí, žijících v tragických okolnostech, končí v novém, vykoupeném životě.

Lumír:

„Schäfer je z našich nejlepších prosaiků. Má dědictví svrchované jemné kultury".

České slovo:

„Schäferovi nelze upříti svěží vyprávění, jež čtenáře zaujme od prvního okamžiku".

J. V. ROSŮLEK

ŽENA V PEVNOSTI

Román z cizinecké legie

Do cyklu vojenských románů zařazuje J. V. Rosůlek nový, tentokráte ne sice válečný v pravém slova smyslu, ale líčící francouzskou důstojnickou společnost v přístavním městě Toulonu, odkud plukovník Franchet, pověřený službou v Alžíru, vyvede svoji manželku Lee do pevnosti uprostřed pouště a mezi hladové muže. Rozmar plukovníkovy ženy stane se řetězem neobvyklých příhod a přítomnost paní Lee ve zdech pevnosti změní osud všech, kteří se s ní setkají. Rosůlek se v novém románě odvažuje smělého řešení milostné zápletky mnoha mužů s jedinou ženou. Francouzskou a africkou kulisu staví pevnou rukou a z vlastních cestovních zkušeností.

Venkov:

„Jeho romány jsou prožité a mají hodnotu dokladů".

SERIE SFINX

je naší nejrozšířenější rodinnou knihovnou. Jsou to pravé knihy, objemné a normálního formátu, tištěné na bezvadném papíře a vázané v trvanlivém materiálu. Můžete je pohodlně čísti. Vázaný svazek stojí pro odběratele 10 románů jen 19 Kč. Jednotlivě 25 Kč. — Vyžádejte si podrobný prospekt zdarma u svého knihkupce nebo přímo v

NAKLADATELSTVÍ SFINX, B. JANDA PRAHA II., KARLOVO NÁM. ČÍSLO 15.

Svět Anatola France, hlavně ta jeho část, do níž nás uvádějí jeho kulturně-historické a kulturně-satirické romány — obsahuje všecko, čeho si esteticky založený duch může žádat.

ANATOLE FRANCE

V edici Pantheon dosud vyšlo:

I. Pod jilmem.
Román. Stran 240. Brož. za Kč 12·50.

II. Proutěná panna.
Román. 216 stran. Brož. Kč 12·50

III. Ametystový prsten.
Román. 256 stran. Brož. Kč 12·50.

IV. Pan Bergeret v Paříži.
Román. 244 stran. Brož. Kč 12·50.
Váz. v plátně I.-II.-III.-IV. v jednom svazku Kč 60·—, polokož. Kč 85·—.

V. Baltazar a jiné povídky.
Stran 192. Brož. Kč 12·50.

VI. Studně sv. Kláry.
Povídky. 240 stran. Brož. Kč 12·50.

VII. Sedm žen Modrovousových.
Stran 200. Brož. Kč 12·50.

VIII. Perleťová schránka.
Stran 256. Brož. Kč 12·50.
Váz. v plátně V.-VI.-VII.-VIII. v jedn. svazku Kč 60·—, polokož. Kč 85·—

IX. Bohové žíznějí.
Stran 300. Brož. Kč 15·—.

X. Touhy Jana Serviena.
Stran 138. Brož. Kč 10·50.

XI. Zločin Sylvestra Bonnarda.
268 stran. Brož. Kč 15·—.

XII. Komická historie.
Stran 208. Brož. Kč 12·50. Váz. v plátně IX.-X.-XI.-XII. v 1 svaz. Kč 63·—, polokož. Kč 88·—.

XIII. Ostrov tučňáků.
Stran 274. Brož. Kč 17·50.

XIV. Vzpoura andělů.
Stran 298. Brož. Kč 15·—. Váz. v plátně: XIII. až XIV. v 1 svaz. Kč 42·50, v kůži Kč 67·50.

XV. Zahrada Epikurova.
Stran 168. Brož. Kč 15·—.

XVI. Na bílé skále.
Stran 204. Brož. Kč 15·—.

XVII. Thais.
Str. 224. Brož. Kč 15·—. Váz. v plátně: XV.-XVI. až XVII. v 1 svaz. Kč 55·—, polokož. Kč 70·—.

U knihkupců a v nakladatelství
FR. BOROVÝ V PRAZE